

Газета заснована 1 вересня 1989 року

наш індекс 61671

Раїса ЛИША

ПРО РІЙ І РАЙ

або Волонтери майбутнього

Світлина мистецького гурту «Любіть Україну! Як сонце любіть»

Сучасна Україна (а може й ціле людство), коли вглядітися й вслухатися в глибини того що відбувається, – нагадає бджолиний рій, який летить кудись, в лише йому видиму далечінь. А подекуди – рій, що готується вилетіти. Чути напругу роїння і висоту невидимого трансцендентного дійства, в якому вируються нова ще небувала реальність і світліє шлях – мета, що до неї наш рій має піднятися, вирвавшись із тенет змертвіння – ілюзій і псевдосмислів матеріялістичної цивілізації.

І на цій повній ризиків і небезпек путі раптом стається диво: Свята Трійця – Зелена Неділя – неймовірно легко, незалежно від будь-яких тутешніх обставин, повертає нас у благодатну цілість буття, відкриваючи – немов уперше, єдність світу земного й небесного та пов'язаність людської душі з триєдністю начал Творця. Світ постає як святе об'явлення, що промениться в очах кожної квітки, листочка, травинки... – витворюючи в свідомості такі реєстри гармонії всесвіту, такий простір лету, волі й краси, що обертається тобі безміром радості віднайденого Неба Раю, про яке завжди пам'ятає у Таїні душа, навіть в часи запустіння й блукань.

Ось чому напевне і бджолиний, і людський рій (а й рід) поривається «вилетіти» понад усе, у вищий цілісний овид існування. І якщо думати про Україну, то рій вже вилетів. І летить, занурений у своє видіння шляху – мети й відкритий усім загрозам, але певний того, що йому конче треба долетіти, досягнути, аби високе і віще збулося у вічності.

Пам'ятаю, яка то була в дитинстві страшна й містично разюча подія, коли в сусідки баби Мокрини раптом вилітав рій. Все завмирало й наче боялося навіть поворухнутись.

«Рій вилетів!», «Летить!», «Рій упав»...

І я бачила, як він летить. Це немов якесь перетворення світу. Або народження нової зорі в безмежжі вічності. Бо рій, здавалось, уже був не тут, хоча й видимий зором, а десь далеко-далеко...

Закінчення на стор. 2.

В ЦЬОМУ ЧИСЛІ:

Люди бачили в Блаженнішому Любомирі відблиск Бога	4-5	Заповіт трубадура свободи	11
«Солом'яне диво мисткині з Коломиї»	6-7	Буде ландшафтний парк «Дніпрові пороги»	11
Право на рідну мову	9	Сакральний світ Олеся Гончара	12-13
25 років як відійшов Іван Сокульський	10-11	Доля української родини Сибилів	14-15
		Щире серце з Лівінгстону	16

Раїса ЛИША

ПРО РІЙ І РАЙ...

Закінчення. Початок на стор. 1.

Куди летить рій?!.. Про це годі було не задуматись. Я гадала, що бджоли «вилетіли» до раю, звідки колись прилетіли до нас. Та й слова «рій» і «рай» видавалися мені близькими. І страх брав, бо як рій «упаде», то не долетить до раю... Одного разу рій «упав» на рогозяну покрівлю нашої хати, а ще раз – на грушу. Тоді урочисто кликали бабу Мокрину – і вона збирала рій у сито й поселяла в новий вулик. Однак від того політ рою не переставав бути велично значимим і загадковим. Щось відбувалося невловно дивне і щось змінювалося в цілому довкіллі від того одчайдушного і наче самозреченого лету.

Та навіть тепер я певна, що рій кудись таки долітав – у невидиме й незбагненне – щоб доторкнутись до першопочатків Творця. Тим то й збирають бджоли віками мед справжній – як Божа роса, як метафора істини.

Недаремно, видно, бджоли, як, власне, й квіти, і птахи, як пшениця і жито... – вирізняються серед створінь особливою шляхетною досконалістю – наче прямо з рук Всевишнього злетіли на землю, і самою своєю сутністю та красою свідчать і не дають забути про шлях і образ «раю», як голоси і метафори, що промовляють мовою Неба Божі послання, котрі належить читати душею.

О так, український рій вилетів і зрушив мертвотну облуду світу, відпало від духовних основ життя, і досяг висоти, з якої видно обрії нового часу. Виросло нове гілля і нове листя на українському Дереві Світу – духовній вертикалі буття, яку ми спроможні творити лише зростаючи силою духа й піднімаючись по щаблях досконалої самопошвасти, збираючи золотий і прозорий, живий і вічний мед горньої істини.

Нині чуємо – знову наростає хвиля духовного роїння. Адже вповні подолати ентропію і розпад, виростити крила для лету Україна зможе вочевидь лише найвищим світлом духовної єдності усієї спільноти («щоб ніхто не загубився // не пропав поза межі» – Р. Л.) – аж до чуття голосів пращурів і янголів майбутнього.

Духовне роїння свідкує, що священна історія людства триває.

І прийде вічно творящий Бог – гуде наш рій – і дасть Новий Світ і оновлену Україну тим, хто готовий в них увійти, аби збирати золотий мед істини в Саду і «на луках Господніх».

З ДУХОВНОЇ СПАДЩИНИ Старої України (XI – XVIII ст.)

Герасим СМОТРИЦЬКИЙ

Праведник не той, хто слухає Слово Боже, а той, хто виконує заповіді Його

Не слухачі Закону праведні перед Богом, а виконавці Закону, ті будуть виправдані. Отже будьте виконавцями Закону, а не тільки слухачами. Бо тільки тих Христос пошанує блаженством, що слухають Слово Боже і дотримуються його.

Пророк же прокляття піддає всіх, хто ухиляється від заповідей Господніх, адже говорить: «Бачу я безбожників, і тяжко мені, бо вони відступили від Слова Твого». Сам же, благочестивий образ показуючи, творячи, говорить: «Врозуми мене, і пізнаю Закон Твій, і буду дотримуватися його всім серцем моїм». І далі: «Милість же Господня від віку й до віку на тих, що бояться Його, і правда Його на синах синів, тих, що дотримуються заповіту Його

і пам'ятають заповіді Його, щоб виконувати їх»*.

Бо ж і сама природа навчає нас і повеління Христове закликає: «Якщо хто знає волю пана свого і не виконує, більше осуджений буде, аніж той, хто не знає». Тож відрадніше буде, Спаситель мовить, содомлянам і гоморянам у День судний, аніж тим, що не прийняли Слово Боже. Але тим, що прийняли і не виконали, іще значно гірше.

*Див. пс. 118, 158, 34

Стережіться усякого зла

А найбільше, і особливо, стережися дурних і грубих суперечок, знаючи, що вони породжують сварки. Рабу ж Господньому не подобає сваритися, але тихим бути до всіх, повчальним і незлобивим, з лагідністю переконуючи супротивника. А від скверного пустослів'я втікай, бо воно особливо призводить до беззаконня. Берегтися належить і від тих, що вчиняють чвари і заздять, бо такі не Господеві нашому Ісусу Христу служать, а своєму череву.

Бесід же злих в усьому стережися, бо вони розбещують звичай добрі: з преподобним бо преподобним будеш, говорить пророк, з непокірним же відступником будеш. Бесіди бо гріховні руйнують людям розум і позбавляють істини.

Ти ж будь стараним у послуху Божественним Писанням і їх словами, як водою, напоюй свою душу. Всяке бо писання богонадхненне, корисне для навчання, для звинувачення, для виправдання, для покарання, заради правди. Нехай же досконалою буде кожна людина Божа і на всяке добре діло готова.

І старайся, як тільки можливо, згідно з Писаннями жити, бо таким чином проживеш багато років і прикладуться тобі ще роки життя, як і пророк каже: «Хто, будучи людиною, прагне жити і бачити добрі дні, стримуй язик свій від зла і уста свої від лестоців, ухилийся від зла і твори добро».

Воістину велике перетворення, і зміна, і вічних благ придбання, якщо хтось перейде від злого до доброго, від безбожності до благочестя, від гріхів до покаєння, за це бо і множество ангелів радіють на небесах, за одного, врятованого від погибелі гріховної, від смерті до життя, від тління до нетління, від численних і різноманітних мук безперервних до несказаних і вічних радощів небесних, що їх око не бачило, і вухо не чуло, і на серце людини не спадуть, які приготував Бог для тих, що люблять Його.

Із передмови до «Біблії» 1581 р.

Переклади Людмили ІВАННІКОВОЇ

Літо над Вупоєм

Ох, ця ласка червенева...
пахущий розмай...
Відцвітають акації пишно
Спориші розігнались
кудись аж за край
І в садку рум'яняться вишні

Ранки теплі, мов купіль...
хтось чеше косу...
Надриваються півні горласті
Сонце лагідно краде
краплисту росу
Прямо в літечка на зап'ясті

Біля мосту купальня...
дзвенить стоголос....
Лепешник аж рипить
в оберемках...

Всі на Трійцю чекають

у гості когось
На «храмову» чарку маленьку
У сусіда, як завжди,
гостей повен віз...
Ну, а в нас – дівчата чорняві...
Картоплі на городі –
не пил з-під коліс...
Вже цвітуть на заздрість
лукавим

Пахне клечанням хата,
мов мавчина ніч...
За вікном – шепіт мокрих півоній
Наче парубок хвацький
зібрався на Січ,
«Явір» кличе від мосту в спомин

Десь дитинство відбігло
за сивий туман...
З «яворами»... грозами... квітом...

Тетяна МакКой, США

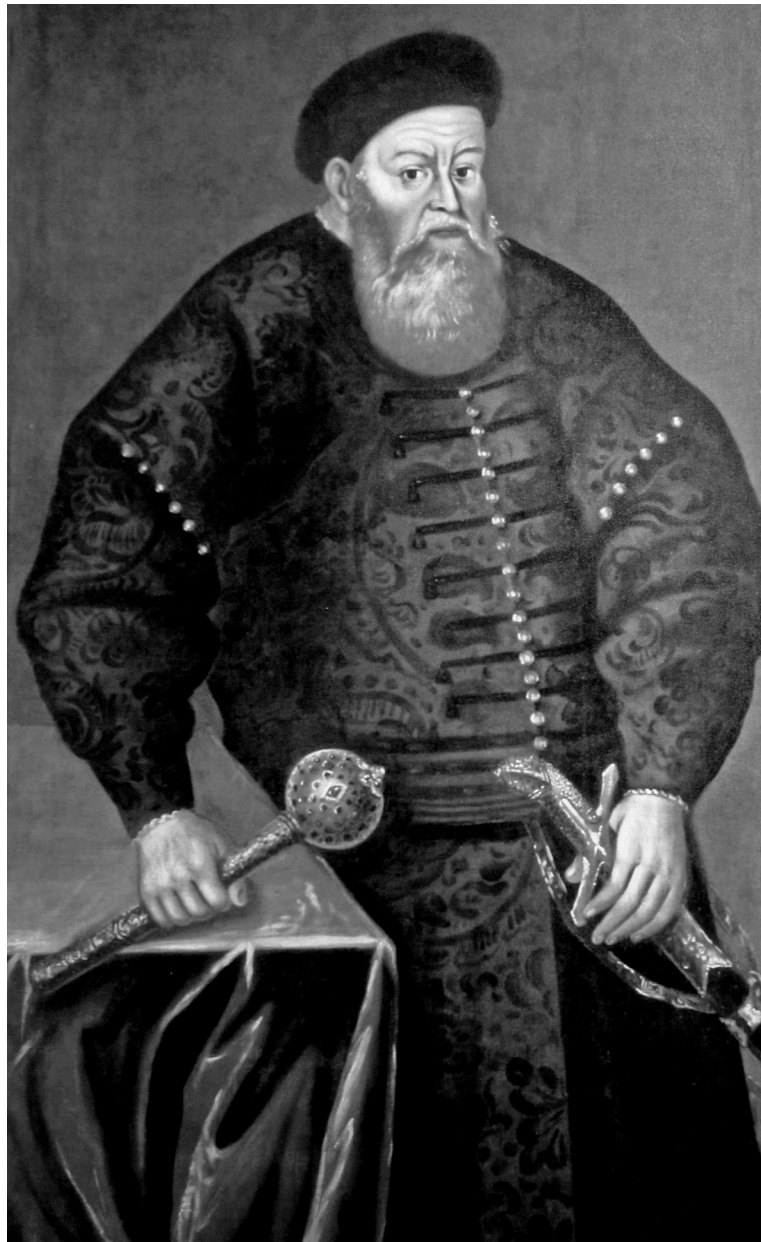
Вже оплакує долю
церковний орган
І прощальна посмішка в літа

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

ЕВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРІЇ

Представникам відомого шляхетського роду Князів Острозьких, які в XV – першій половині XVII ст. відігравали визначну роль в суспільно-політичному житті не лише України, а й усієї Східної та Центральної Європи, присвячена виставка, що відкрилася в Національному Києво-Печерському культурному заповіднику. Династія Острозьких, які тривалий час активно впливали на державотворчі, релігійні й культурні процеси, презентує період історії, спільний для українського, польського, литовського і білоруських народів.

Портрет Великого князя Костянтина Острозького

8 вересня 1514 року у битві під Оршею війська Великого князівства Литовського розгромили армію Московії. Поразка на десятиліття зупинила експансію азійської орди в Європу. Об'єднаним переможним військом керував український князь Костянтин Острозький.

Про цей важливий для нашого сьогодення історичний вибір тодішньої української еліти під час відкриття експозиції говорили Міністр культури України Євген Нищук, перший президент України, почесний президент фонду сприяння міжнародному спілкуванню «Українське народне посольство» Леонід Кравчук, Надзвичайний і По-

вноважний Посол Литовської Республіки в Україні Марюс Януконіс, лідер Громадського руху «Рідна країна» Микола Томенко та інші громадські і політичні діячі, що прибули на відкриття виставки «Князі Острозькі: європейський вибір української історії».

Міністр культури України зокрема наголосив, що представлені в експозиційній залі книги, видані у Острозькій друкарні, старовинні документи, церковні старожитності, лицарські обладунки і зброя XVI–XVII ст., картини, мапи є яскравим прикладом того, що українська нація з давніх-давен є частиною європейської родини. Про спільну з нею історію

розповідає і копія одного з найкращих батальних полотен доби Відродження «Битва під Оршею» (оригінал у Національному музеї у Варшаві), присвяченого подіям 1514 р., коли об'єднане військо українців, литовців, поляків і білорусів на чолі з волинським князем Костянтином Острозьким завдало нищівної поразки втричі переважаючій армії Московського князівства.

Князь Костянтин Іванович Острозький, що народився в 1460 році на Волині, став одним із найвидатніших полководців XVI століття. Він провів 35 битв, програв 2; брав участь в успішних кампаніях проти татар, Московського князівства.

Василь-Костянтин Острозький відомий і як політичний, і як культурний діяч. Він зумів сконцентрувати в Острозі «всіх видатних вчених», яких поставив «на працю у своїй академії, у друкарні або на перекладі з чужих мов та виготовлення біблійних текстів». За словами І. Огієнка, це була перша висока наша школа, школа «вільних наук» в Україні. Остріг став широким культурним осередком: діяли академія, друкарня, появилася перша Біблія, вийшли нові виправлені Богослужбові Книги. Взагалі, усе найцінніше, що з'явилося в Україні за роки 1577–1608, вийшло з Острога, за впливом великого князя Костянтина Острозького.

Серед експонатів, що привертають увагу: перначі XVI – початку XVII ст., печатки Київського митрополита Йова Борецького та Києво-Печерської лаври, а також портрети визначних діячів тієї доби – єпископа Володимирського та Берестейського, архимандрита Печерської лаври Мелетія Хребтовича, патріарха Константинопольського Єремії II (Траноса), князів Острозьких та їхнього родоводу, мапи.

Відвідувачів найперше зацікавляють старовинні мапи із зображенням історичних земель України та її тодішніх сусідів. Зокрема, представлені мапа Польщі, князівства Литовського, Волині, Поділля, України, Прусії та Курляндії XVII ст., видрукувана у Європі. Тож скептикам, котрі стверджують, що України буцімто не було, варто з нею ознайомитися в колекції музею Шереметьєвих.

Виставка мала продовження в Литві, де відкрилася в ті дні, коли українці змогли перетинати європейські кордони за безвізовим режимом. Генеральний директор Києво-Печерського заповідника Любомир Михайлина розповів на відкритті експозиції про відтворення надгробного пам'ятника Костянтину Острозькому, який був одним із найбільших благодійників лаври. Його коштом у XV ст. відбудовано Успенський собор і встановлено у ньому новий іконостас. Згідно із заповітом, князь був похований у соборі, а частина його маєтностей перейшла лаврі. Коли храм підірвали у 1941-му, було знищено і ве-

ські та литовські скульптори Олекса Сидорук, Борис Крилов та Арунас Сакалаускас.

«Дійсно дуже символічно, що виставка відкрилась напередодні старту безвізового режиму між Україною та Європою», – наголосив Надзвичайний і Повноважний Посол Литовської Республіки в Україні Марюс Януконіс. «Костянтин Острозький – значима фігура в історії стосунків Литви і України, мені дуже приємно, що зараз обговорюється ідея назвати нашу спільну українсько-польсько-литовську військову бригаду ім'ям Костянтина Острозького». Лідер Громадського руху «Рідна країна» Микола Томенко

Проект барельєфу Великого князя Костянтина Острозького

личний пам'ятник – перлину мистецтва доби Ренесансу. В Україні скульптури цієї доби, на жаль, не збереглися. Звідси й особлива цінність та актуальність проекту. На виставці вперше, як зазначив гендиректор, експонується макет пам'ятника, що буде виготовлений з білого і червоного мармуру. Висота об'єкта – 7,5 метра! Над реалізацією проекту працюють україн-

повідомив, зокрема, що вже найближчим часом буде розширено українську меценатську складову проекту з відтворення пам'ятника Костянтину Острозькому, зауваживши, що його реалізація має геополітичну та світоглядну цінність, і закликав громадськість та представників ЗМІ об'єднатися задля утворення українського духу в Києво-Печерській лаврі.

31 травня 2017 р. відійшов у вічність Блаженніший Любомир (Гузар), надхненник людяности і подвижник віри. Вічна пам'ять!

Борис ГУДЗЯК, президент Українського католицького університету, єпископ УГКЦ, голова єпархії святого Володимира Великого в Парижі для українців візантійського обряду у Франції

Люди бачили у Блаженнішому Любомирі Відблиск Бога

Оповідь, присвячена пам'яті

Блаженнішого Любомира, священника і духовного вчителя

Патріярх УГКЦ Любомир Гузар був чи не єдиною постаттю в Україні, що стала визнаним авторитетом для християн різних конфесій, євреїв та мусульман і людей, що не зараховують себе до жодної релігії. Секрет його практикуючої єдності простий – не роз'єднувати. Відтак, патріярху вдалося витворити довкола себе певну нову атмосферу – людяности, через яку промовляв Бог.

– Блаженніший Любомир Гузар прожив майже п'ятдесят років поза Україною. Як йому вдалося не загубити відчуття проблем України та української церкви?

– Блаженніший Любомир Гузар справді довгий час був поза Україною, але він ніколи не був поза українським народом. Він був дитиною цілої української, європейської християнської традиції. Світові війни, геноциди творили звичайно ж і європейці, але Любомир Гузар черпав з глибокої криниці позитивного людського досвіду. Для нього – духовні цінності, те чого вчив Ісус, що записано в Євангелії, про що молиться церква у священних книгах – було не лише особистим чи лише духовним досвідом, але втіленням глибокого коріння християнської і української спадщини.

Однак, щоб зрозуміти феномен єдності з народом на відстані, потрібно вникнути в проблеми української громади повоєнних років у діаспорі, яка на різних рівнях була дуже інтенсивно українською. Повоєнні емігранти з Галичини були дуже патріотичними, вони зростали у непростих 20-30-х роках, пережили період розвитку українських державницьких настроїв, відчували на собі велику травму Другої світової війни, і, врешті-решт, скитальщину. І тому зв'язок з рідною землею був дуже органічний.

Окрім того, користаючись зі свободи у Західному світі, багато хто відчував певний комплекс, моральний, психологічний імператив, мов-

ляв, ми вільні, а наші брати і сестри у неймовірний спосіб терплять. Ми можемо розвивати церковне життя, українську культуру, життя української громади, а вони про це хіба мріють. Тому ми маємо за обов'язок робити це вдвічі потужніше.

У таких настроях зростав і Любомир Гузар. Він формувався під впливом особливого ідейного середовища, належав до людей, вихованих на поглядах митрополита Андрея Шептицького, котрий готував духовно і у соціально-структурний спосіб всіх українців в Україні і поза нею до майбутніх викликів. А згодом, прибувши до Риму у 1963 році, патріярх Любомир мав можливість бути близьким до патріярха Йосифа Сліпого, який на той час активно пробуджував всю українську громаду до єдності і наголошував, що церква в Україні є і буде.

– Яким був для патріярха переїзд в Україну?

– Якщо уважно подивитися на тексти Блаженнішого Любомира Гузара, то упродовж чверти століття життя в Україні, в його позиціях є еволюція. Спершу він відчував себе чужим – у тому сенсі, що не розумів багато речей, які відбувалися в Україні, але з часом все більше вникав у проблеми укра-

їнців. У 1997-98 роки, коли його єпископство визнали, він почав спілкуватися з багатьма людьми, а у Львові навіть проводив зустрічі з представниками різних сфер: лікарями, політиками, музикантами, художниками. І в такому інтелектуальному колі патріярх міг пізнати те, чого досі не знав.

Він не боявся вчитися, а те, що вважав осоружним, пробував змінити. І паралельно з цим формувалася нитка щораз твердішої пов'язаності з тією Україною, яка є. В цю непросту, але реальну Україну патріярх Любомир вповні ангажувався і почав відчувати себе вдома.

– Любомир Гузар був Вашим духовним наставником в Римі. Яким Ви його запам'ятали з тих часів?

– Наш Рим був дуже маленьким. В Італії загалом мабуть не було й трьохсот українців. На той час архимандрит Любомир перебував у монастирі і часто подорожував. Патріярх Йосип Сліпий посилав його на різноманітні зустрічі, а світова громада запрошувала на проведення духовних лекцій. Та й він сам дуже відкрито і охоче приймав гостей. Упродовж мого навчання в Римі принаймні одні вихідні на місяць я проводив у монастирі студитів. Окрім того Блаженніший

був нашим духівником в УКУ в Римі і проводив для нас духовні науки.

Згодом я виїхав до Америки, але часто листувався з Блаженнішим Любомиром. Часом в листах міг ставити дуже особисті для себе питання – коли просити свячення, чи одружуватися, як молитися, що насправді важливе... Любомир Гузар завжди відписував мені, і за це я дуже вдячний. З різних причин я щороку бував у Європі і старався завжди приїжджати на Студіон. Згодом, у 1988 році, коли мені пощастило отримати стипендію на довше стажування в Україні, я мав честь інформувати патріярха Любомира про стан нашої Церкви в підпіллі, яке є насправді советсько-українське суспільство та які існують виклики для духовного життя.

Відтак, коли у 80-х роках упродовж мого духовного та інтелектуального становлення наше спілкування тільки формувалося, то вже у 90-і роки воно переросло у співпрацю. Цікаво, що тоді Любомир Гузар ще не був таким затребуваним та відомим в Україні, але вже упродовж 60-70-х років був дуже шанованим священником в Римі. Ми відчували цей скарб і максимально «експлуатували» його.

– Який внесок Блаженнішого Любомира у розвиток Українського Католицького Університету?

– Насправді патріярх зробив фундаментальний внесок в розвиток корпоративної культури УКУ. Протягом першого року праці в Інституті історії церкви ми часто їздили в монастир в Рудно, де на той час жив Любомир Гузар, і проводили з ним весь день: спілкувалися, молилися... Думаю, саме така практика – перебування упродовж дня з патріярхом – вплинула на корпоративну культуру інституту. А, власне, цей інститут був лабораторією для культури Львівської богословської академії, яка згодом і перетворилася в УКУ.

– Відомо, що патріярх Любомир чи не єдина постать, яка була авторитетом для християн різних конфесій, а також

євреїв та мусульман. Як йому це вдавалося?

— Я думаю все це тому, що його автентика і глибина були дуже переконливою і притягуючою. А ще — Любомир Гузар дійсно жив духовним життям. Це не означає, що він у всьому досконалий, але він спілкувався з Богом, слухав Його і присвячував цьому багато часу. Зрештою він став монахом-студитом, щоби наблизитися до Бога.

Люди відчували, що Блаженніший сприймає їх такими, які вони є, але не тільки в діалектиці «ти — я», а в контексті цілого Таїнства Божого буття, присутності і Божої дії в нашому житті. Коли люди відчувають, що інша людина сприймає їх, як священну особу, як сотворіння Боже, як істоту, котра, властиво, є вічною і має образ і подобу Божу, то вони горнуть до цієї людини, відкривають своє серце до неї.

І я думаю, що Любомир Гузар мав цей великий дар — бути з Богом і бути у дійсності. Без страху і з відчуттям Таїнства. Таким чином він підіймав до цього Таїнства свого співбесідника. Не нав'язуючи, але так, як робив це Ісус — віддзеркалюючи Бога. Що кожен робив із цим знанням далі — то вже інше питання, але у Любомира Гузара Бог не був примхливим карателем чи дрібним суддею, а був великим, милосердним і таким, який бажає бути в стосунках з людиною. **Людське серце відкривається до правдивого Бога. І в цьому сенсі люди бачили у Блаженнішому Любомирові Його відблиск.**

— Патріарх прагнув єдності Церкви. Якими реальними справами сприяв цьому?

— Любомир Гузар розумів, що єдність церков і людей — це не якась проста формула, а щось значно більше і складніше — таїнство, яке може звершити лише Господь. Він розумів, що, найперше, нам треба не перешкоджати Божій дії до єдності — не роз'єднувати. А це проявляється у простих щоденних речах... Отже, Любомир Гузар об'єднував передовсім тим, що не ділив, а приймав різних осіб, тобто об'єднував широтою поглядів, глибиною перспектив.

І дуже важливо, що він попри цю глибину духовну основу не втрачав доброго гумору, міг посміятися з різних ситуацій, обставин, і, передовсім, із самого себе. А це усе роззброює людину і вона не піднімає проти тебе меч, або ж навіть зупиняється у своїй агресії.

Таким чином патріарх творив певну нову атмосферу в Україні. І практично усі це поважали, хоч і не усі засвоїли. Але фактом є те, що ми отримали величезний скарб — і питання, як далі маємо діяти з ним...

— Що патріарх Гузар бажав молоді?

— Бачите, молодість самого Любомира Гузара не була легкою. Коли йому було шість років, розпочалася Друга світова війна з першою советською окупацією Львова...

Важливим для цього був приклад митрополита Андрея, якого він досліджував, і патріарха Йосипа, з яким він працював. Тобто біографія, монашество та інтелектуальне життя Любомира Гузара просто заставляло працювати над собою і цього він бажав молодій українській людині. Його головний заклик — знайти своє покликання і багато працювати, аби його здійснити.

— Найважливіше в житті, на думку Любомира Гузара, — бути людиною. Що це для нього означало?

— Це справді висока цінність, яка проявляється у простих речах. Наприклад, бути привітним, слухати уважно, не обмежуватися лише своїми уявленнями, не шкодити, не мститися, не псувати свого внутрішнього життя негативними пристрастями, спрямованими проти інших людей. А навпаки — трішки затамувати власне «я», відкритися на твоє «ти» і допомогти там, де це можливо, зокрема, духовною порадою. І цей персоналізм — то певна життєва дисципліна, яку кожен з нас повинен опанувати.

За таким принципом жив і Любомир Гузар. Прагнення великої широти перед

Богом і перед ближніми було метою його життя.

— «Бути вільним — означає бути відповідальним», — казав патріарх. Як досягнути цю відповідальність?

— Відповідальність і свобода, свобода і відповідальність стосуються до всього нашого життя, до нашої духовної і фізичної екології. Вони визначають, яку атмосферу ми творимо довкола себе, як використовуватимемо час. Блаженніший постійно стояв перед Словом Божим, яке настановляє як бути вільним вповні і як нести відповідальність за це. Тому безумовними прикладом, певним еталоном для Любомира Гузара був Ісус Христос. У ранішній чи вечірній молитві він духовно осмислював свій день, зустрічі, завдання, виклики, які ставали перед ним, і старався у свободі відповісти на цю щоденну конкретику з року в рік. Відповідальність і свобода пов'язані зі свідомістю — Блаженніший постійно плекав власну свідомість і закликає до цього й нас.

— Якщо коротко описати — що і кого втратила Україна зі смертю Блаженнішого?

— Я б наполіг на тому, що ми не втратили Любомира Гузара. Його спадщина і присутність серед українського народу помітна більше, ніж будь-якої іншої постаті. Є безліч відео з патріархом, його інтерв'ю і текстів. Він провів багато зустрічей з політиками, вірянами, журналістами, науковцями... Мільйони людей чули і бачили його... Сьогодні перед нами довершене цілісне життя з усіма своїми підйомами й випробуваннями, і ми покликані, приймаючи цей дар здобутого високого досвіду, засвоїти життєствердні ідеї, що їх сповідував патріарх.

3 Любомиром Гузаром відходить певна традиція, носіїв якої вже майже немає серед нас. Наприклад тих, які були близькими до Йосифа Сліпого, які були не лише слухачами його проповідей, але робили з ним спільну справу.

— Які повчання Любомира Гузара Ви б назвали певним заповітом?

— Це дуже просто і щиро висловлені заклики до людяності, єдності, принципової порядності. А ще заклики до добра і відкидання непотрібних речей... Любомир Гузар не мав маєтків, принципово відмовлявся від світських заходів, а згодом відпустив владу (зречення в лютому 2011 року. — LB.ua.) через фізичну неміч. **Але, маючи щораз менше сил, він ставав чимраз сильнішим. Відпускаючи те, що захоплюють, він ставав потужнішим. Отже усім своїм життям він показав, що найбільша сила полягає не у зброї, грошах, посадах, а в духовних якостях, бо вони є трансцендентальні і проникають у все. Саме до такого стану свідомості він нас скеровував.**

Маю надію, що з роками ці ідеї матимуть щораз більший резонанс. Таїнство пам'яті про великих духом людей очищує. Ми полишаємо те, що обмежувало таких людей, певний контекст і дивимось на те, що для нас є життєдайним і корисним. Але то тривалий процес. І можна бути певним, що у випадку з патріархом Любомиром Гузаром, він відбуватиметься ще довгі десятиліття.

— Якщо потрібно було б охарактеризувати Любомира Гузара одним словом, то яке б воно було?

— Я, думаю, що Блаженніший Любомир був добрим... Він найбільше у житті хотів бути простою, доброю людиною і, без жодного сумніву, став нею.

Розпитувала Оксана ЛЕВАНТОВИЧ
LB.ua. Скорочено

У пам'ять про Його Блаженство, Кардинала Любомира (Гузара), засновника Ініціативної групи «Першого грудня»

Найважчою є мить, коли в земному житті відходить від нас Друг, Вчитель, Батько. Ми зазнали великої втрати. Надійшла гірка, важка хвилина, якої ми завжди остерігалися і яку завжди підсвідомо не приймали. Любомир (Гузар) був нашим другом, наставником і духовним батьком. Він був будівничим. Молитвою він зводив мости між найвищою ідеєю та людьми. Доброю порадою він прокладав мости між різними суспільними осередками, щоб об'єднувати і творити з нас великий народ.

Мудрою і далекоглядною ідеєю він об'єднував береги, відкриваючи масштабний горизонт вільної, духовно сильної і згуртованої України. Він і сам був мостом. Між часом, ідеями, іменами. Його шлях — це великий столітній зв'язок наших духовних і національних молитов та прагнень, які сягають найглибших часів. Він став послідовним і символічним продовженням чину Маркіяна Шашкевича, Андрея Шептицького, Йосифа Сліпого. Його ім'я і слово відтепер навечно у цьому великому ряду будівничих. І він був дорогою. Він був тією великою і чистою дорогою, якою прагнув, щоб рушили ми, продовжуючи і розширюючи простір нашого мислення, пошуків, духовного, національного і державного зростання.

За його пропозиції було засновано Ініціативну групу «Першого грудня» і започатковано інтелектуальний діалог, який охопив дуже багатоох добрих і небайдужих людей. Першим з українських патріархів він прийшов на Майдан, де пролилася невинна кров студентів, і звернувся до нашого народу з наймогутнішим закликом, з якого розпочинається свобода. Любомир Гузар був не лише мудрим і понадчасовим мислителем.

Він ніколи не був відстороненим від нашої долі, життя народу і тривоги України. Він був точною, гострою і чесною думкою. З притаманною йому батьківською турботою він завжди був непорушною скелею підтримки для спраглих і страждених, для кожного, хто прагнув добра, для нашої віри, поступу та оборони України. Він був нашою могутньою опорою. І він залишається з нами. Його мудрість, розсудливість, добра і ніжна іронія — увесь його великий образ і спадок залишаються з нами. Учимося продовжувати його працю. Саме до нас він промовляв. Саме нам він сказав: «Не біймося. Робімо добро».

В'ячеслав БРЮХОВЕЦЬКИЙ, Іван ДЗЮБА, Євген ЗАХАРОВ, Йосип ЗІСЕЛЬС, Мирослав МАРИНОВИЧ, Володимир ПАНЧЕНКО, Мирослав ПОПОВИЧ, Всеволод РЕЧИЦЬКИЙ, Вадим СКУРАТІВСЬКИЙ, Юрій ЩЕРБАК, Ігор ЮХНОВСЬКИЙ, Ярослав ЯЦКІВ; Голова Секретаріату Ініціативної групи «Першого грудня» Іван ВАСЮНИК; Секретаріат: Данило ЛУБКІВСЬКИЙ, Ярина ЯСИНЕВИЧ, Сергій РОХМАНОВ, Ольга САЛО, Ірина ЧУЛІВСЬКА, Ігор БІГУН, Олена ПОДОБЕД-ФРАНКІВСЬКА, Андрій КОГУТ.

Події культури

Людмила ПОГОРЕЛОВА,
директор Музею Т. Г. Шевченка в м. Торонто (Канада)

«СОЛОМ'ЯНЕ ДИВО» МИСТКИНІ З КОЛОМИЇ

У Канаді відбулася виставка ікон Мирослави Бойків

Мирослава Бойків на відкритті персональної виставки в Музеї Т. Г. Шевченка в м. Торонто (Канада). Фото авторки

Це була вже далеко не перша виставка досвідченої майстрині з Коломиї Мирослави Бойків на протилежному від України боці земної кулі – в м. Торонто. Однак багато хто з відвідувачів бачив уперше речі, створені руками цієї на диво талановитої жінки. Зокрема, люди, в чийх жилах текла українська кров, надовго застигали перед іконами, гобеленами та акварелями, ніби прислухаючись до внутрішнього голосу... Він, той голос, з покоління в покоління дає нам одні й ті ж напуття: вірте у свій народ, бережіть його святині, примножуйте набуток. А хіба то можливо без сповідання Христових істин?

Мирославині ікони ласкаво й заклично впускають у світ християнства – в цьому, либонь, полягає найвища сутність виставки. Але якось ніби по-новому впускають – теплою, мов у жнива, хвилиною барв і відтінків. Мені запало у вічі, як відвідувачі дивувалися не зовсім звичному в мистецтві іконопису матеріялу – соломі... Котрась старенька бабуся намагалася розгледіти: то й справді солома чи щире золото? А впевнившись, що такі солома, застигла на якусь мить від дива. Багато хто не міг втриматися, щоб не вигукнути стандартне в подібних випадках: «Неймовірно!»... «Чудово!»... Навіть стилізовані рамки, так пасуючі соломі (а виготовив їх Мирославин земляк – Роман Вороняк, добре відомий у царині деревообробництва

майстер), викликали захоплення. Втім, шанувальниця Галина Мацик висловила, гадаю, думку багатьох: «...Мене вразила чудова техніка роботи з соломою...»

Як же прийшла Мирослава Бойків до своєї «чудової техніки», що межує з філігранністю? Мені здається, дуже просто... Я спостерігала мисткиню, коли вона щось пояснювала відвідувачам. Та й сама мала з нею не одну розмову, адже виставка відбувалася в нашому музеї. Якось чарівна енергія йде від неї та від її робіт... Дуже проста в спілкуванні, вона, як і її матеріял для ікон – солома, ніби промовляють до всіх нас: усе в цьому світі ми маємо від землі, якою виплекані, тож шануймо це. І сама ж є наочним прикладом такої «шани» – варто тільки постояти довше перед її іконами чи акварелями, прислухатись до м'якої мови гобеленів, потримати в руках розмальовану нею яйцеписанку чи спробувати й собі вишити по полотну ось так, «по-Мирославиному» (п. Бойків, «гостюючи» в Торонто, ще й веде класи вишивки, ткацтва, писанкарства). Як і її бабуся Настя колись, вона вчить не так словом, як дією... Хоча й словом володіє майстерно, адже здобувала вищу освіту в Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника, що є осередком культури в багатьох її проявах. Ще в сім'ї, від батьків, перейняла і витончені мовні навички, і потяг до краси навколо себе, освяченої високою духовністю. Хоч що робили її батьки-педагоги – Іван та Марія Бойків з села Ковалівка на Івано-Франківщині – все в них до ладу виходило, безмовно промовляючи до цілого світу: роби добро, твори красу, і тобі воздасться...

А ще трапився в її житті вчитель Коломийської дитячої художньої школи Богдан Іванович Боднарук, що перший розгледів у ній майбутнього живописця. «Живопис» Мирослави Бойків, однак, має багато облич – не саму акварель... Отож чи й дивно, що ми, емігранти, ніби воду п'ємо з карпатських криниць, милуючись її гобе-

Ікона «Свята родина», 2006

ленами, хоч навіть не здогадуємось, що в інституті вона писала дипломну роботу саме на основі гобеленів, назвавши її «З джерел карпатської водиці». Ніби линемо в рідні краї, вглядаючись в етюди «За горбом», «Туман», «Кури» тощо. І ніби відігріваємось Божою ласкою, що плеться на нас з ікон, викладених соломкою. Серед них я, приміром, не знайшла своєї улюбленої – «Ангел-охоронець», але багато таких, що завмираєш і... ледь не молишся. Мене, сподіваюся, зрозумі-

ють всі ті щасливці, що побували на виставках Мирослави Бойків – як не в нас у Канаді, то в Україні, Польщі, Німеччині. А їх таки було багато!

Канадцям, гадаю, запам'яталася персональна виставка «Свята родина» в галереї КУМФ (Канадсько-Української Мистецької Фундації) взимку 2016 року, а також виставка пейзажних акварелей в Інституті Св. Володимира в м. Торонто взимку 2017 р. В Україні ж перша Мирославина експозиція увійшла до колек-

тивної виставки художників у Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини і Покуття ім. Й. Кобринського ще в 2003. Відтоді назбиралася ціла низка виставок та фестивалів, на яких демонструвалося її мистецтво. Лише кілька з них – виставка «Соломи блиск і ниток гра» в м. Івано-Франківську (2010), міжнародний фестиваль «Сніп» у Луцьку (2010), Великодні виставки в Музеї гетьманства (2011) та в Музеї книги й друкарства (2012) в м. Києві... 2012-й узагалі був щедрим на вистав-

ки, включаючи й ту, що при Верховній Раді України відбулася, й ту, що в монастирі села Погоня Тисменицького району на Івано-Франківщині (ця остання запала в душу мисткині чи не найдужче)...

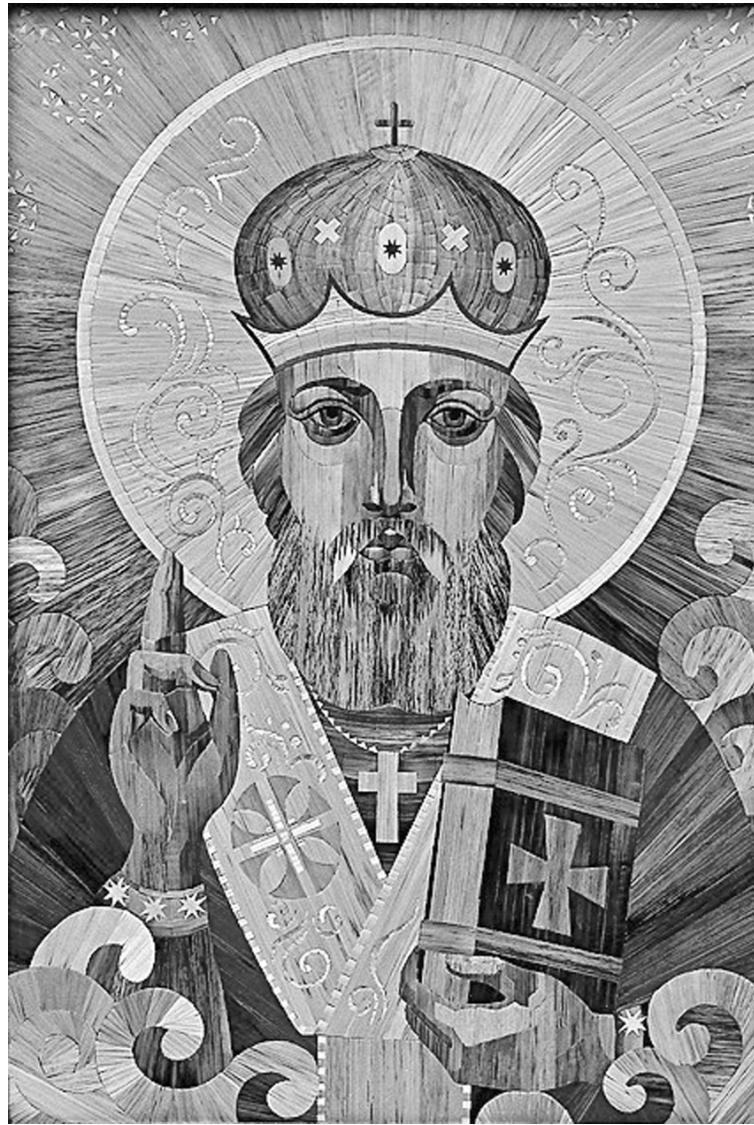
Вона вбачає в християнстві джерело сили, що водить її рукою, коли працює над іконами. Спочатку, як зізналася на відкритті дисплею в нашому музеї, просто копіювала сюжети традиційного іконопису, а потім стала творити щось «своє». «Свята родина» (2006), приміром, є класичним біблійним сюжетом, але в апікації з соломки він промовляє до нас майже забутою багатомовою рідного краю – з його звичаями, хлібом-сіллю, радощами й бідами, молитвами до образів на покуті... Дивишся і мимоволі проводиш паралелі – хоча б і з жорстокою долею тисяч сімей із Бойківщини, гнаних советським «кирзаком» по чужих світах, але й досі чутливих до своїх святих. А яка вселенська благодать струменить з ікон «Ісус Вседержитель» (2012) чи «Богородиця. Моління» (2012)!.. «Святий Миколай Чудотворець» (2008) у неї справді весь світиться в золотавих кольорах стиглого хліба й сонця, видобутих зі звичайнісінької соломки.

У численних інтерв'ю журналістам Мирослава Бойків не втомлюється казати: «Здавалося б – такий простий мате-

ріял, який ми, зазвичай, топчемо ногами. Для нас основним є зерно, а солома – це лише залишок від зерна. Але якщо трошки попрацювати над соломкою... з'являються дуже цікаві ефекти...»

Вона не тільки проварює соломку, а й вимочує в тому чи іншому натуральному барвнику, висушує, прасує, вирізає, клеїть... А скільки мороки має з тим, щоб здобути барвники з коріння, цвіту, кори, ягід і навіть... лущиння цибулі!.. Завдяки багатій палітрі барв, майстрині вдається досягти контрастних і тональних ефектів, які й надають малюнку просторову глибину. Однак, хоч яка досконала техніка апікації – без тонкого смаку та власного бачення майбутнього образу не обійтись. Про це Мирослава каже просто: «...І коли я творю образи, то відчуваю потужну силу, яка водить моїми руками, тобто це не мій розум чи уява створюють лики святих, це щось значно вище підказує мені в цю хвилину робити так, а не інакше. Це свого роду сповідь...»

Мабуть, таке відчував не один самобутній митець... Узяти бодай і канадську українку Параню Созанську, писанки якої, інкрустовані соломкою, побували на багатьох виставках і принесли Великодню радість не в одну сім'ю. Що є дуже цікавим: саме Параня

Ікона «Святий Миколай Чудотворець», 2008

нина колекція осіла кілька років тому в дисплеях відомого музею «Писанка» в Коломиї, де Мирослава Бойків завідувала філією у 2005 – 2015 роки.

Її спроби в апікації соломкою сягають ще студентських років, і на той час вона вже мала свою техніку й стиль, а роботи її прикра-

сили не одну приватну колекцію. Однак навіть у неї, «солом'яної майстрині», яка від 2013-го є членом Спілки художників України, писанки Созанської викликали зачудування, бо й справді є дивотвором досвідчених, залюблених у писанкарство рук.

Сама ж Мирослава охоче навчає початківців техніці так званих писанок-«дряпинок» та писанок, орнаментованих соломкою. Робить це вона в майстернях Інституту Св. Володимира в Торонто та при численних церковних общинах канадських емігрантів. А ще ділиться навиками в традиційній вишивці, ткацтві, реставрації тканин з усіма, хто охочий до пізнання пластів рідної культури. Робить це від своєї душі, не розраховуючи на винагороду, а тим більше славу. Як і Св. Миколай робив... Як і Господь нам усім наказував: «Возлюби ближнього свого...»

Либонь, найвища винагорода для неї – це коли радість творення осяває чийсь лице... Коли люди мовчки стоять перед її іконами, поглинуті своєю потаємною розмовою з Отцем Небесним. Адже її солома стає не «залишком від зерна», а стеблом, що винесло до неба не тільки добірний хлібний колос, а й наші молитви. Хіба цього мало?

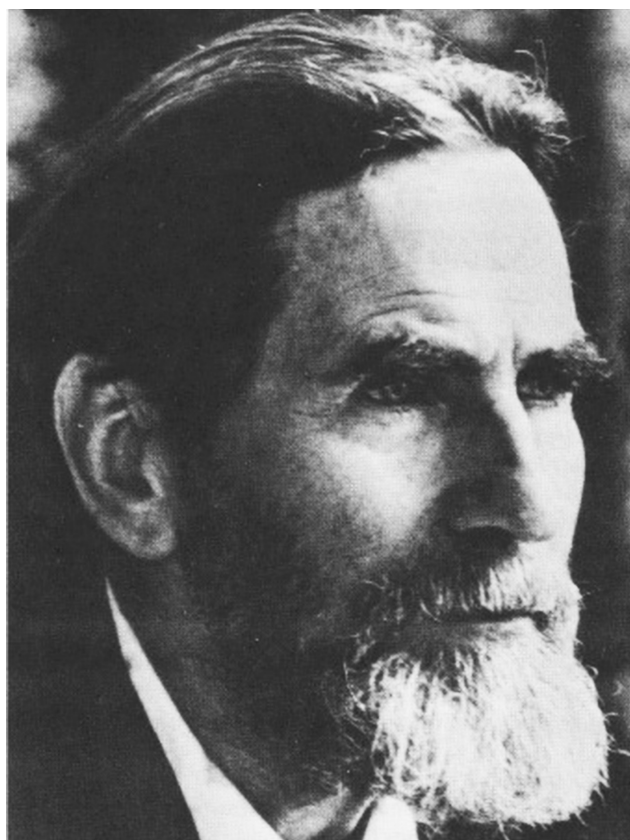
ВЕРШНИК НЕБА

Ганна ПАРОВАТКІНА

Поезія і проза Василя Барки, як і сама особистість просвітленого творця, у 90-і роки стали в Україні одним із найбільших відкриттів, що мало відчутний вплив на духовне мистецьке становлення відродженої країни.

«Наша віра» друкувала його поезію, есеї з книги «Вершник неба», уривки з роману «Жовтий князь» (про Голодомор 33-го). Євген Сверстюк під час поїздки до США побував у гостях у великого «самітника» в Глен Спеї.

Нині Україна відкриває для себе явище Василя Барки-живописця.

В Україні з'явився... власний Чюрльоніс або свій Реріх... Вперше в історії завдяки роботі Комісії з повернення в Україну національних культурних цінностей у Національ-

ному музеї літератури України відкрито виставку «Світ очима душі: малярські роботи Василя Барки». Нині в Києві на ній експонується 21 художня робота видатного письменника Василя Барки (справжнє ім'я Василь Костянтинович Очерет, 1908–2003 рр.): пейзажі, виконані у техніці пастелі в 1960-х у США. Ця виставка має увійти до анналів із двох причин. По-перше, тому, що Україна нарешті відкрила для себе Барку-художника. І власне, через мистецьку якість самого творчого доробку знаменитого прозаїка, поета і перекладача.

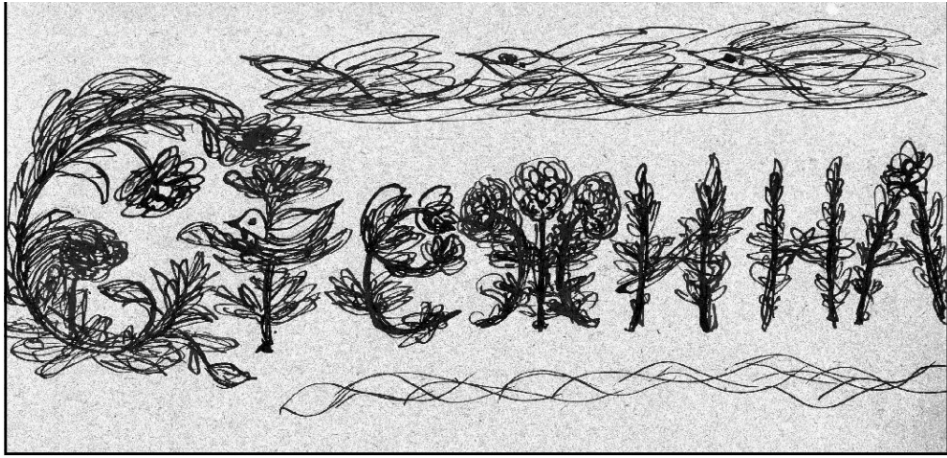
Добре відомо, що Барка-філолог до війни написав (захистив уже 1940 р. у Москві) кандидатську дисертацію, темою якої стала «Божественна комедія» Данте.

Любов і до Данте, і до релігійного живопису Барка проніс із самого дитинства. Саме «Божественна комедія» (з гравюрами Гюстава Доре) стала, як він сам пише, однією із тих перших «дорослих» книжок, яку він, сільський хлопчина, прочитав разом із «Гайдамаками» Шевченка. А його «першим мистецьким враженням» у житті, як свідчить «Автобіографія», стало: «Мандрівний дякон-живописець на замовлення батька намалював на великому аркуші покрівельного заліза ікону «Моління про чашу»: Христос біля скелі, серед смутних дерев Гетсиманського саду. Образ займав усе покуття хати».

Та Шамбалою для Барки-художника стали американські гори, які зовні напрочуд схожі на карпатські. Останні роки письменник прожив у Глен Спеї (штат Нью-Йорк), у будинку відпочинку «Верховина» Братського союзу робітників-українців. Його хижка ховалася за стіною валунів, що її виклав сам господар... Розглядаючи картини митця, ніби занурюєшся у медитацію і відчуваєш на дотик райську вічність. Бачиш їх – і немовби чуєш тиху розмову з Богом. Таку, як уміють розмовляти тільки святі та янголи: мовою світлих відчуттів і несуетних образів.

– Ця виставка – перша в історії України. Наш музей дуже гордиться тим, що саме нам пощастило представляти живопис Василя Барки. І що саме в нас зберігатимуться ці незвичайні, справді, прекрасні роботи, – відзначила заступник генерального директора з науково-освітньої роботи Національного музею літератури України Раїса Сеннікова. – Картини дещо потерпіли від часу й під час транспортування, тож спочатку пройшли реставрацію в Центральних реставраційних майстернях. Ми плануємо використовувати їх у різних виставках. А зокрема, «добудувати» в постійній експозиції розділ 1960-х і доповнити розділ, присвячений Василеві Барці.

Газета «День», № 97-98, 9-10 червня 2017. Уривки

Леонід ГЛІБОВ

Котилася тарілочка

Котилася тарілочка
По крутій горі,
Забаляла любих діток
У моїм дворі.
Нам тієї тарілочки
Чому не любить —
Хорошая, золотая
І як жар горить.
Прийшла баба — сама чорна,
І чорний жупан, —
Заховала тарілочку
У синій туман.
Постихали співи й жарти
У дворі моїм;
Золотої тарілочки
Стало жаль усім.
Зачинився я у хаті,
У віконці став
І про тую тарілочку
Співати почав:

«Туманочку, туманочку!
Поклонись зорі,
Покоти нам тарілочку
По нашій горі...»
Де не взявся із-за лісу
Невідомий птах,

Довгохвостий, гостроносий,
На восьми ногах.
Я — на піч та у куточку
Зігнувсь, притаївсь
І, щоб птах той не надібав,—
Ряденцем уквивсь.
Навіжений птах літає,
Не найде ніде
І тонесенько виводить:
«А де дідок, де?»
Закричав горлатий півень
І прогнав мій страх,
Я зрадів — і не побачив,
Де той дівся птах.

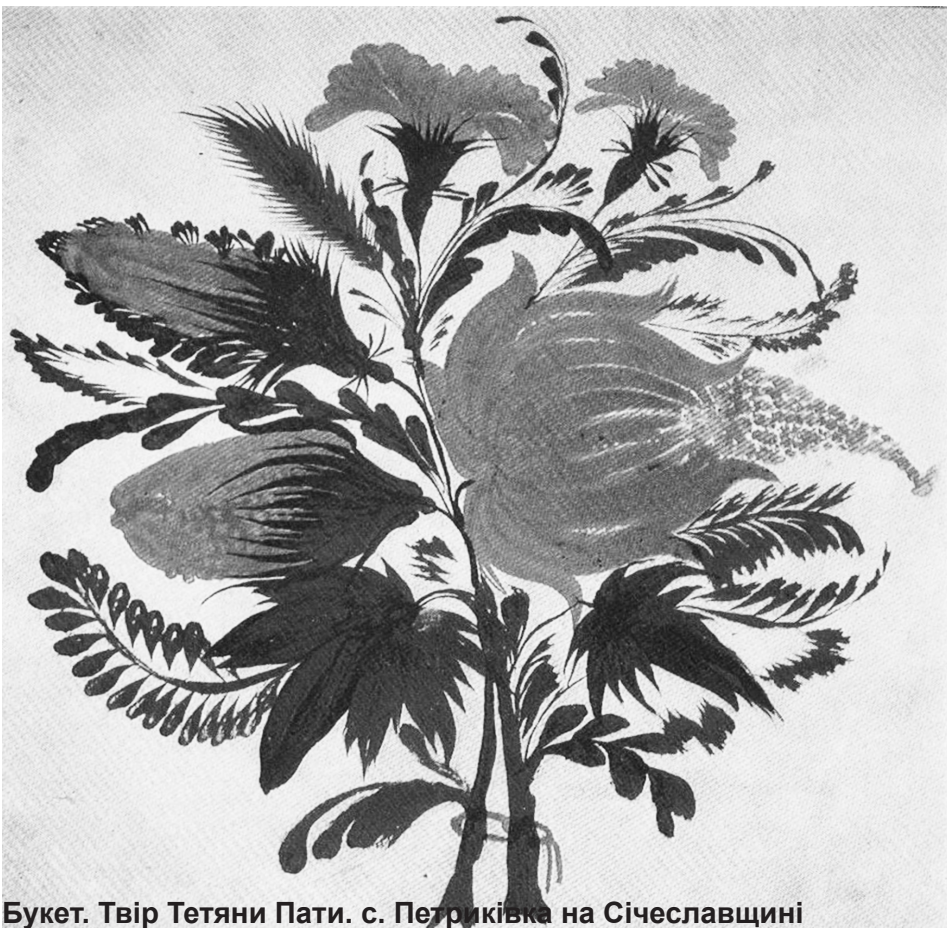
Золотую тарілочку
Всі знають давно:
То на небі сонце ясне,
На весь світ одно.
Чорна баба — нічка темна:
Із давніх-давен
Покриває все на світі,
Як погасне день.
Заховався, шуткуючи,
Дідусь-господар,
Щоб не зразу догадались,
Що той птах — комар.

Гуси

- Гуси, гуси,
де ви були?
- В синім небі
між хмар пливли.
- Де ж те небо?
- Впало в воду.

Володимир ПІДПАЛИЙ

- А де вода?
- Коло броду.
- А де той брід?
- А там, де ліс.
- А де той ліс?
- А там, де й ріс.

Букет. Твір Тетяни Пати. с. Петриківка на Січеславщині

о. Василь–Богдан МЕНДРУНЬ Слава Тройці Пресвятій

Ніжні хори, сніжні гори
Тройцю славлять.
Рійні бджоли, мрійні доли
Тройцю славлять.
Майські зливи, райські ниви
Тройцю славлять.
Зірні ночі, вірні очі
Тройцю славлять.
Гожі квіти, Божі діти
Тройцю славлять.
Свят, свят, свят Бог Отець!
Свят, свят, свят Бог Син!
Свят, свят, свят Бог Дух Святий!
Свят, свят, свят!

о. Йосиф КИШАКЕВИЧ Дар найкращий

(До Святого Духа)

Дар найкращий, дар чудесний
днесь на нас паде росою,
в серця входить Цар Небесний —
Найсвятіший Дух спокою!

Серця наші Він вбирає
мудрості знанням чудовим,
душі наші осіняє
сонце правди і любові.

Скарбе ласки! Будь все з нами
і сій щедро Свої дари,
проганяй гріхи з імлави,
як те ясне сонце хмари!

Стань нам сонцем правди, віри —
сего нашим душам треба!
І крізь морок зла, зневіри
проясни наш шлях до неба.

Володимир МАЦЬКІВ

Золоті Ворота

До найцінніших пам'яток давніх часів у Києві належать залишки Золотих Воріт. Так називалася брама в оборонних укріпленнях, що колись оточували цю княжу столицю. Золоті ворота збудував славний володар Руси-України Ярослав Мудрий на місці бойовища, де він розгромив орду печенігів.

Історія Золотих Воріт така: 1036 року печеніги прийшли із степів над Дніпром та Доном і облягли Київ. Дивлячись на велике вороже військо, князь Ярослав зажурився. Він знав, що перемогти ворога не буде легко. Ярослав гаряче помолвився до Пресвятої Богородиці й обіцяв збудувати церкву на її честь, якщо здобуде перемогу.

Почався бій. Велика була сила в печенігів, але князь Ярослав таки їх переміг і прогнав з української землі. Коли війна закінчилася, Ярослав на цьому бойовищі побудував нову частину міста з прегарною церквою Софії-Премудрости Божої та монастирями св. Юрія й св. Ірини. Треба було також будувати нові укріплення з валами й частоколом. В укріпленнях Ярослав наказав вимурувати міцну браму, а над нею — церкву Благовіщення Пресвятої Богородиці. Браму прикрашено позолоченою бляхою, і від того стали її називати люди Золотою Брамою, або Золотими Воротами.

Коли було закінчено будову, князь скликав духовенство та мешканців міста і урочисто віддав свою державу, військо й народ під опіку Богоматері.

Під Золотими Воротами не раз відбувались криваві битви. Це спричинило часткове ушкодження брами, хоч вона й була міцна. У 1320 р. її перебудовано і звужено до 5 метрів.

Через Золоті Ворота в'їхав тріумфально до Києва гетьман Богдан Хмельницький, коли в січні 1649 року повернувся з переможної війни проти Польщі. Золоті Ворота стояли ще в 1750 р., але вже в 1783 р., коли Україна опинилась під московським пануванням, їх рештки було засипано землею. Через 50 літ їх відкопано і скріплено підмурівками й залізними прутами. В такому стані брама стояла до початку 1980-х років, як свідок колишньої слави й могутності*.

* Нині Золоті Ворота й надбрамну церкву Благовіщення Богородиці реконструйовано

МАЙДАН

*Іван ЮЩУК,
професор, заслужений діяч науки й техніки України,
член Національної спілки письменників України*

ПРАВО НА РІДНУ МОВУ

Ще з шкільної лави нам запам'яталися мудрі слова славетного нашого письменника Панаса Мирного: «Найбільше і найдорожче добро в кожного народу – це його мова». І так само промовистий вислів видатного російського письменника Костянтина Паустовського: «Справжня любов до своєї країни неможлива без любові до своєї мови. Людина, байдужа до своєї мови – дикуна. Вона шкідлива за своєю суттю тому, що її байдужість до мови пояснюється повним збайдужінням до минулого, сьогодення і майбутнього свого народу». Отже, берегти й шанувати рідну мову, мову свого народу – це моральний обов'язок кожної нормальної людини в суспільстві.

Тепер тільки треба з'ясувати, чи ми, українці, справді окремий народ і чи справді маємо свою власну українську мову і право на неї, що часто намагалися й намагаються зверхньо заперечити наші самозвані «старші брати», маючи нас за своїх попіхачів.

Як свідчать археологи й античні історики, до VI століття слов'янські племена жили на землях між Карпатами і Дніпром. Але коли сюди в середині VI століття насунули зі сходу тюркомовні кочівники-авари (у літописі їх названо відповідно до української вимови обрами), то частина слов'ян, рятуючись від поневолення, подалася на південний захід (теперішні серби, хорвати, словенці, македонці, болгары), частина – на захід (теперішні чехи, словаки, поляки, лужичани). Наші ж предки, споконвічні хлібороби, залишилися на своїй землі: нікуди не йшли і нізвідки не приходили. Перетривавши аварів, вони й далі засівали поля, збирали врожай, доглядали садки біля хат, народжували дітей і плекали мову, яка дісталася їм як спільнослов'янська спадщина: з чіткою вимовою голосних (без акання і редукції), з твердими приголосними перед е та и, з четвертою відміною іменників (теля), з кличним відмінком (мамо), з першою особою множини в наказовому способі (будьмо), та ще й маючи з того часу понад 12 тисяч слів, спільних з південними й західними слов'янами. Ця вимова, ці форми слів і слова й дотепер є відмінною ознакою нашої мови, на відміну від російської, яку нам накидали й накидають як «старшобратню».

Тут доречно навести спостереження видатного мовознавця Івана Огієнка: «Російські вчені тільки з політичних міркувань натягують українську мову до мови російської. А тим часом глибше вивчення нашої мови показує, що вона багатьма своїми ознаками наближується скоріш

до мови сербської, а не російської. І це відомий факт, що українець, який не знає російської мови, легше порозуміється з сербом, аніж з росіянином».

Як же формувалася наша сучасна мова? Літературна французька мова творилася з окремих діалектів у великосвітських салонах Парижа, англійська, витісняючи французьку, утверджувалася в Лондоні. Українські ж чільні міста в часи формування національних мов були захоплені чужинцями: у Львові панували поляки й німці, у Києві, Харкові, Полтаві – російські колонізатори. Єдиним чисто українським осередком в Україні залишалася демократична Запорізька Січ, куди, починаючи з XV століття і аж до 1775 року, тисячами сходилися молоді завзяті люди з усіх українських земель боронити свій народ. Ось тут, у цьому горнілі, з різних українських діалектів і творилася єдина усна наддіалектна українська мова. Її зробили літературною нащадки козацьких старшин Іван Котляревський і Тарас Шевченко (його прадід Андрій був кошовим писарем у Запорізькій Січі) та ціла когорта подальших письменників, коли ще й підручників та академічних словників української мови не було і в університетах її не вивчали. А яка ж вона багата, досконала й мальовнича у творах Тараса Шевченка, Пантелеймона Куліша, Марка Вовчка, Івана Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, Лесі Українки, Михайла Коцюбинського...

Отже, українська мова ні в кого не позичена і ніким не дарована. Це витвір і власність українського народу. Вона єднала українців у часи монголо-татарського лихоліття, панування польських магнатів, шаленства московських посіпак. Нею створено сотні тисяч пісень, багатющу, глибоко гуманну літературу.

І український народ таки є.

На своєму історичному шляху становлення й розвитку як нації він мав власну Київську державу, Галицько-Волинське князівство, Литовсько-Руське князівство (до речі, державною мовою в цьому князівстві була українська мова – говірка української волинської шляхти), Гетьманщину, Українську Народну Республіку, довів своє існування на референдумі 1 грудня 1991 року й під час двох революцій – Помаранчевої 2004 року та Революції гідності 2013–2014 років.

На жаль, історичний шлях нашого народу й нашої мови не завжди був легкий та простий. Коли Володимир Великий 988 року прийняв християнство, то не звелів богослужбові книги перекласти на свою мову, як це вчинили раніше вірмени й грузини, а взяв

готові переклади на тодішню болгарську, зроблені Кирилом і Мефодієм. Цю давню мову неточно називають старослов'янською – насправді ж це мова давніх болгар, староболгарська, тож у Київській Русі нею писали літописи, закони, вона лягла в основу сучасної літературної російської мови. Народна ж мова наших предків не стала тоді літературною. Але цю несправедливість наш народ надолужив створенням кількох сотень тисяч пісень. Це те саме, що в греків «Одіссея», чи в грузинів «Витязь у тигровій шкурі» Шота Руставелі, чи в італійців «Божественна комедія» Аліг'єрі Данте: народна пісня стала міцним фундаментом для формування сучасної української літературної мови, починаючи від Івана Котляревського й Тараса Шевченка.

Закінчення в наступному числі.

Гасло біля входу до Будинку письменників, де проходив III Всеукраїнський форум «На захист української мови та державності», Київ, 21 лютого 2013 року. Фото Тараса Марусика

Тарас ПЕТРИНЕНКО

МИ СТОЇМО!

*Мені казали: «Ти не вмієш жити,
Життя прожив – нічого не нажив».
Мені казали: «Треба послужити,
Щоб і собі ти дещо заслужив».
Та є таке, що я не хочу вміти
Й не вмітиму од роду і повік.
А доведеться в безвість відлетіти,
То відлечу як чесний чоловік.
Я не один, нас все іще багато.*

*Ще тліємо, хоча й не горимо.
Нам нікуди вже далі відступати
Й несила наступати – стоїмо.
Ми стоїмо чужі у власній хаті,
Охаяні, обплъовані, німі.
Ми стоїмо потужні і затяті,
Пильнуєм світло в крижаній пільмі.
Затравлені змордовані істоти,
Жах небуття легеньми п'ємо.
Бо Україна дихатиме доти,
Допоки ми за неї стоїмо!*

Шляхи свободи

Іван Сокульський

Розмовляймо! Хай трива розмова!
Хай ми будем сестри і брати!

22 червня 2017 року минуло 25 років від дня відходу у вічність Івана Сокульського, визначного поета, правозахисника, дисидента і в'язня сумління советських тюрм і лагерів, вірного лицаря України, який у 60-і роки разом з небагатьма пробудженими тривогою духа зважився стати на прю з тоталітарною системою в ім'я правди, волі і честі свого народу та високої божественної гідності людини.

Іван Сокульський був одним із авторів відомого

О. Заливаха. «Іван Сокульський», 1970-і роки

22 липня 1984 р.

І знову гукаю своїм карпатським: «Де ви там, відізвіться!»

Знаю, що відзиваєтесь, хоч і не пишете мені з Карпат [...].

Якщо маєш час читати (адже Ти вже знову там у великому колесі роботи!) – спишу оце кілька своїх думок за таких хвилин. Звичайно ж, не для рецензії (як вірші), а лиш задля того, щоб здійснювалось-тривало наше єднання. Через час і відстань.

«Все щось означає: будь-яке явище і предмет. Живемо у світі суцільної і безконечної мови. І що ж таке світ – як не така мова!

Семантика всього світу: неба і хмар, землі і трави, метелика й птаха, води й каменю, снігу й дощу – це і є мова, що її розкрито перед нами. Слухаймо цю мову, читаймо її, розмовляймо нею! Не знехтуймо нею, будьмо достойними її – вона наша рідна мова, мова наших матерів і батьків.»

«Про все, що є, і про те, чого нема – про все розповість нам мова. Вона назве наше властиве ім'я, скаже, хто ми і яка наша мета у світі. Вся людина (а що таке людина, як не весь, що є, світ у певному світлі!), все її існування – зачаровані в зачаровані колі мови!

Вона проведе нас через світ (крізь ніч і темряву, крізь неправду

й обмови) і поверне нас на початок шляху – цілими! Навчить нас думати й розпізнавати добро й зло, навчить нас любові і віри, пам'яті і вдячності – вона навчить нас краси і світу, добра і вічності (навчить тиші і грому, літа і осені...).

Вона покріпить нас в хвилину зневіри і втоми, визволить із несправжності та безімення, з кайдання марнославства й заздрощів, порятує в чорні дні розпачу і відчаю... і вона вб'є нас, коли зрадімо довірену нам Істини!»

14 вересня 1986 р.

Славним було літо! Скільки хмар, розквітлх, білих, перейшло небом – із заходу на схід. А я все поглядав на них, та намагався впіймати їх красу віршем. Але то, мабуть, можна було б вдати лише пензлем, фарбами – на малюнку.

Спишу тобі кілька віршів, написаних під супровід тих розкішних хмар літа.

Дивлюсь на квіт – квіт дивиться на мене.

Дивлюсь на небо – повні небеса.

Трави, як вітру, ріст шалений!

Посеред простору я сам.

Мій давній світ! Земля висока!

Могутній степ, і шаблею – Дніпро.

Вклонюся вам, мої далекі роки,

Де все було і є –

на щастя, на добро.

17.06.1987 р.

Слава Господу нашому Ісусу Христу!

Добрий вечір!

І знову ви, думаю, заждались мого листа – за травень було конфісковано. Може, цьому поталанить.

Ваші всі сім листів за травень дістав. Один мамин і по три ваших з Марією. Спишу сповістити вам про те, що побачення мене позбавлено, пакунка теж. Отже, став я тут «гол як сокол» і в цьому є свої плюси. Більше волі! Думаю, що ви мене зрозумієте і будете солідарні зі мною. Почуваю себе не зле, прошу не хвилюватись дуже, сподіваюсь, все буде гаразд [...].

До слова слово – дія
(Мов лист до рани прикладай).
Хай буде день. Хай вітер віє.
Нехай хвилює гай.

Зродився луг – до квітки квітка.

«Листа творчої молоді Дніпропетровська» на захист української мови, актуальність якого й досі є на часі, як і жива правда його суворой, але переможної долі.

Світло особистості і слово поета сьогодні сприймається ще глибше й осяжніше.

Пропонуємо увазі читачів фрагменти з листів Івана Сокульського до дружини Ориси і доньки Марієчки в час другого ув'язнення у 80-і роки.

А долі ген пішли степи.
Криниця дня посеред літа –
Приходь і пий!

До серця серце – пам'ять.
Не заблукать серед людей.
Стоїть, як скеля, над віками
Рівновеликий літу день.

Душа задумана сумує,
Душа задивлена у день.
Душа далекий голос чує,
На нього йде.
Душа розлилася у літі,
В блакиті чистій поміж хмар.
Душа не від оцього світа,
Та світ її трима.

Будівля неба: хмари й височинь.
Будівля тиші: просторо тут звуку!
Забутий берег цей, забута тінь,
Забутий ліс і ти навек забутий.
Тут я один із пам'яттю і сумом.
Не обійти минулого, що буде – не забути!
Є шлях до себе – шлях впада в минуле.

Є у світу всього путь!

Світе мій, моя велика мово!
Від якої чорної пори
Все збудилось, поєдналось
словом
Говори!

Розмовляймо! Хай трива розмова!
Хай ми будем сестри і брати.
Протікає, як вода дніпрова,
Світу мова – щоб напився ти.

Це мова неба – хмари.
Слова неписаних небес!
Аж доки грім із них не вдарить –
Вони ідуть на всесвіт весь.
Та доки грім, вони – як листя,
Вони, як дерево, – ростуть...
Вони – слова, вони так близько,
Що й сам би став на їхню путь!

Від давнього дива, од віку дитини
Їх далеч не лишить тебе.
Бо хмари – то світу вершини,
Бо хмари – відлуння небес.

Писала ти мені якось, що тебе здивувало те, що назва Дніпро (як і Дон, Дністро) не українська, а скіфська. А оце недавно прочитав (журнал «Вопросы языкознания» № 5 за

минулий рік), що не тільки ці назви, а майже добра половина річок України зберігають давні скіфські назви. Так, скіфськими є Оріль, і Ворскла, і Сура (річки, що найближче до нас), але це ще не говорить про те, що назви ці не наші. Річ у тому, що українці є майже прямими нащадками скіфів та близьких до них сарматів. Так що в Райки є всі підстави вважати себе скіф'янкою, до речі її прізвище, мабуть, теж ще скіфське. Збереглася назва однієї річки, що близька до її прізвища, а назва та, як вчитав я – скіфська. Скажи їй, хай прочитає ту статтю, автор – Орел. Скіфи – це пізня назва, і так їх називали греки, а ще раніше вони звалися скототи. Звідси і назва містечка чи села на Дністрі – Старий Скалат (раніше могло звучати як «Сколот»). Багато чого в нашому побуті і культурі перейшло до нас саме від скіфів (скототів). Так, ще донедавна на Гуцульщині варили куліш таким способом, як і скіфи-скототи: спочатку розжарювали камінь, а потім вкидали його в казан, де й варився (від розжареного каменю) куліш. Довгим списом воювали як скіфи, так і запорожці, малиновий колір був честю у скіфів і в запорожців. Рухомі фортеці з возів ставили в степу як скіфи, так і запорожці. А звичай, коли професіональні воїни залишали на голові «оселедець» (воїнів) в арійських племен давньої Індії (північної). Від скіфів маємо ми багато орнаментів вишивок, може, і Петриківський розпис. Від скіфів у нас любов до коня.

11.10.1987 р.

... Знаю і постійно відчуваю це: як ви з Марією визволяєте мене з неволі! Вже самим фактом свого існування, фактом того, що ви в мене є. Зробити щось більше цього, думаю, ви вже не зможете (а, може, це я не дуже й хотів би цього: адже соромно має бути мені, що не я вас, а ви беретесь мене – визволяти!). Так, ніби й сам стався я персонажем із тої дитячої казки: «Котику, мій братику, порятуй мене!» Отакі бувають парадокси долі!...

Бандероль, можна сказати, що й дістав: на моїх очах відбулось розрізання (урочисте!) упаковки, і навіть коробку з печивом відкрили. Все побачив, що дбайливо вложено твої-

Юрій ВІВТАШ

ЗАПОВІТ ТРУБАДУРА СВОБОДИ

ми руками. Але... Як кажуть, «видит око, да зуб не ймет!» Отож, щоб це прислів'я було правдою, помандрувала твоя бандероль назад. Мало цього. Ти б почула, який тут шум був піднявся! Якби ти була присутня на цій церемонії «вскрытия», то разом з бандеролею арештували б і тебе. Так мені й сказали: «Это ваша жена виновата, разве она не знает, что на «одиночке» этого не положено?» Визнаєш свою вину? Каєшся? Посмійся і ти зі мною, та й не бери, моя Любо, того «повороту» аж дуже близько до серця. Хоч, розумію, шкода старання, а головне отих твоїх, на жаль, не здійснених максималістських побажань – на тему цілющих трав карпатських. Сподіваюсь, не плакатимеш, що не зважено на твої наміри. І без трав мандруватиму я подумки плями, полонинами, смерековими лісами. Навіть пригадаю наше заблукання в горах (коли йшли навпростець з Липи) [...].

Сумлінно читаю тепер пресу і я, теж хочу знати, як і куди йде перебудова. Ти, бачу, намагаєшся утримати марку «підкованої ще більше, ніж чоловік». А що за рахунок сну, то це вже негаразд (не для твого здоров'я) [...].

Дуже хотілося б ще побачитись із твоїм батьком, зустріти разом Різдво в Карпатах. Невже те, невідворотнє, і справді може статись, доки я тут [...].

Переказуй обом нашим карпатським стареньким мої найщиріші привітання та віншування з Різдвом Христовим. А ще ось цей карпатський сон. Так, ніби став на ваших чистих горах, стою і чую: вишина! Нестерпно білий сніг і такі ж чисті трави (так, ніби літо обнялось з зимою!). Над всим – мелодія печалі й чистоти... Мов чути спів далекого відходу – така у горах далечині! «Нам на горах вічно жити, бережимо рід!» Цей спів, тужний і радісний, мов доля, цей спів, мов світ, далекий, цей спів – мов плін самої Чистоти! – він все проходить, все йому відкрито!.. Розкрита книга вашого життя! Я читую з неї ваші слова (голоси ваші в пісню злилися), я читую сум ваш (вже старість!). Я читую ваші минулі літа, кожне ваше Різдво і кожен Великдень – кожне свято, і кожен будень... Хай довечно ця книга життя буде! Ось так вві сні я був карпатським – мов причастився світом вашим, ніби ваші життя прожив.

А тобі, моя Любо, приписав я свій сон. Чому б і снові не бути в нас одному на двох? Отож, приснились мені синиці твого саду. Прокинулась із радісною думкою: неділя! І вже від самої цієї думки стала легкою, безжурною, вільною, як птаха. Обличчя твоє – линує, пташине. «Цілий день належати самій собі... Так цілий день буду читати вірші – вольному воля...»

«І ранок чистий, молодий – мов щойно з Божих уст» Пробігаючи очима стрічку за стрічкою, здається, тримаєш тонку, ледь вловиму, але нескінченну нитку Єднання. І що десь далеко, на протилежному кінці світу, цю ж Аріаднину нитку – стрічку тримають найближчі і найрідніші тобі руки.

Іван Сокульський «Листи на світанку». Епістолярна спадщина, документи, фотографії

Минула епоха, відходячи, – забирає з собою найвагоміших, найпомітніших персон – нещодавно помер один із символів та її знакових постатей – Збігнєв Бжезінський, відомий американський політик та політолог – аналітик – чия роль в перемозі над комуністичним тоталітаризмом – найочевидніша.

В жорсткому контексті глобальної геополітики він завжди наголошував на базовій основі моральності, гідності та самостояння людини, підкреслюючи засадничу універсальність людських прав як передумови демократії.

Ліберально-консервативна позиція Бжезінського – особливо в часи його діяльності в адміністрації президента Картера – мала цілком християнські відтінки та обертони, вона потенційно містила й певне модерно-антропологічне новаторство.

Наголос на «моральності» як необхідній передумові принципів «великої політики» й «великої світової гри»

та реалізації цих засад на практиці – саме це виявилось вбивчим для деспотії та знеосіблюючого зла комуністичного тоталітаризму, відкритою таємницею його «кошечої смерті».

В парадигмі протистояння вільного цивілізованого світу свободи та самореалізації супроти ординського знеосібленого мертвотно-агресивного світу більшовизму та його пізніших мутацій – вирішальними вартостями виступають, хоча й часом приховано, християнсько-консервативні, щоправда й модернізовано прочитані вартості такого ж походження – «християнський історизм» та затінена есхатологія.

Пригадую, яким помітним та морально-мобілізуючим для дисидентів був вплив та сама присутність у світовому політико-інформаційному просторі Великого Збіга. Отже – ми бачили – існують ще люди, для яких, як і для дисидентів тої пори, – принципи Свободи, Людських прав та їх захисту – є вирішальними та визначальними в перспективі пріоритетів світової політики та шляхів розвитку людства в майбутньому.

Відтак вже тому – подумавши та помовчавши – варто вшанувати пам'ять про цю велику людину.

P.S.

Влітку 1997 року під час своєї візити до Києва пан Бжезінський відвідав Патріярхію УАПЦ для зустрічі з тодішнім патріярхом Димитрієм (вона знаходилась тоді на Михайлівській площі), а також редакцію газети «Наша віра», де гість мав розмову з п. Євгеном Сверстюком, і йому та помічникам подарували свіжі примірники газети. Це зберігається як знаково-символічний спогад минулої епохи, перехрещення архетипів, доль та шляхів...

Максим МІРОШНИЧЕНКО

Екологи Дніпра розпочинають створення ландшафтного парку «Дніпрові пороги»

У Дніпрі місцеві екологи задумали створити ландшафтний парк «Дніпрові пороги» – природоохоронна зона має простиратися ледь не на всю течію Дніпра, де колись був каскад легендарних Порогів. Із затопленням каскаду гранітних виступів, що тягнувся від Дніпра до Запоріжжя, на прибережних ділянках Дніпра ще збереглися дуже мальовничі місця з крутими схилами, глибоко врізаними в берег річковими затоками, які поросли унікальними для нашої місцевості лісами. На жаль, зараз про ці унікальні та красиві місця знають далеко не всі мешканці краю. На території області є невеликий парк «Придніпровський», проте він існує лише на папері – в ньому немає адміністрації і жодних можливостей для ведення наукової та природоохоронної діяльності. А тому унікальна природа розорюється під поля та покривається краперами легальних, напівлегальних чи зовсім нелегальних гранітних кар'єрів.

В принципі, мета ініціативної групи науковців якраз і полягає у тому, аби зберегти цю пам'ятку природи, що ще лишилася після затоплення водами Дніпра. Тут мають відновитися давно забуті види рослин та тварин, – мало хто знає, що в лісах Подніпров'я полював лісовий кіт – красива та унікальна тварина, кілька сотень якої ще живуть в Україні. Науковці хочуть вберегти територію і від чорних археологів – численні скіфські кургани та інші пам'ятки давніх культур ще

дуже багато можуть розповісти історикам. І звісно, майбутній парк має стати туристичною візиткою Козацького краю, а у майбутньому, можливо, і національним парком державного значення. Ініціатори вказують на те, що вже зараз на території майбутнього парку видніє цілий ряд мальовничих туристичних маршрутів.

Наразі до роботи над створенням парку долучилися екологи регіону – Вадим Манюк та Юрій Фоменко. Активну допомогу їм надає також народний депутат Андрій Денисенко. До проекту долучаються правозахисники, блогери та просто небайдужі громадяни. У планах команди – створення парку регіонального значення з реально діючою і повноцінною інфраструктурою, який потім мав би стати природоохоронною та рекреаційною установою національного масштабу. Дослідники уже встигли об'їздити кожен закуток русла Дніпра у регіоні, оглянути кожну навислу над Дніпром кручу, ліс, затон та курган.

За переконанням ініціативної групи у нашій місцевості, яка, м'яко кажучи, не вабить туристів (а зовсім дарма, до речі) і взагалі не має якоїсь серйозної стратегії розвитку туризму, такий парк суттєво змінив би ставлення мешканців до свого краю.

«Цей природний комплекс – найбільш знакова місцевість у регіоні, і саме Пороги, а не космічна галазуть чи шахти Кривбасу мають в першу чергу формувати туристичний образ краю. Пороги як природно-історичний феномен, взагалі здавна відомі за межами України. Навіть

після затоплення вони лишаються головним географічним маркером Степового Подніпров'я. Саме на Порогах у свій час гартувався волюбний і відчайдушний характер запорожців. Не випадково саме степові воїни закріпили у самої назви (запорожці) феномен місця, який формував низове козацтво як соціокультурний і геополітичний феномен» – говорить кандидат біологічних наук Вадим Манюк.

Мало того, ініціативна група зробила суттєвий об'єм роботи – підготувала пропозиції до проекту рішення обласної ради про створення адміністрації парку, розробила план першочергових заходів для становлення і розвитку парку на найближчі роки, проект кошторису і штатного розпису. Отримавши принципову підтримку з боку голови обласної ради Гліба Пригунова, група передала матеріали до обласної ради разом із депутатським зверненням, яке, крім ініціатора, Андрія Денисенка, також підтримали ще низка народних обранців – Валентин Дідич, Дмитро Ярош та Віталій Купрій.

Наразі ініціативна група уже склала план заходів та круглих столів стосовно розробки проекту та концепції парку. Усі охочі та небайдужі громадяни можуть ознайомитися з діяльністю ініціаторів у групі на фейсбуці «Дніпрові пороги».

Річник «Слава України», с. Рубанівське, Січеславщина, громада храму Святої Покрови, настоятель отець Василь Пишний

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ, м. Дніпро

«Чудом, тільки чудом може врятуватися людом!»

Боже, всесильний, всесвітній, дай нам просвітлення, пощади нас, грішних».

24.09.1991 Олесь Гончар

У щоденниковому записі від 10 березня 1990 року Олесь Гончар, осмислюючи висвітлення загальнолюдських рис Кобзаря в шкільній програмі, занотував: «Школа подає образ Шевченка збіднено, завжди підкреслює одну лише грань: бунтар.

Це, звісно, так. Але ніколи ні слова, що він був набожною людиною, добрим християнином, ходив до церкви, молився, глибоко переживав момент причастя...

Добре, що хоч зараз наковці мають змогу писати про це, розповідати навіть у ювілейних статтях.

Як далеко пішла деградація, які злочини скоєно: така нація, з такою співучою, від Бога даною мовою нині обходиться злиденним, потворним суржилом!

Чи зуміємо зупинити цей згубний процес духовного самознищення? На інтелігенцію, на літературу – найбільша надія. І якнайшвидше з цього облудного федеративного ярма!» [10.03.1990].

У дні найтяжчих випробувань людства в боротьбі з озброєним до зубів технічно й ідеологічно німецьким фашизмом, коли в кривавому герці гітлеризму й сталінізму вирішувалася доля двох протистоящих систем, 28 липня 1944 р. гвардії сержант мінометної роти Олесь Гончар зізнається: «Я релігійний. Я вірю в Бога. Бо тільки диявол, нечистий дух, міг так по-демонськи спотворити, знівечити коротке людське життя, наповнити його стражданнями, яких би вистачило для сотень поколінь роду людського». І це було щиросердне визнання війна, доля якого випробовувалася у таборі полонених і на шляхах тих смертельних боїв за визволення України та народів Європи. Воно супроводжувало його також і в повоєнні роки, особливо тоді, коли людину «так принижують скрізь!» і поставало молитвою: «Дай їй хоч ковток чистого повітря, дай ілюзій, дай квітку надії... Оцим велике християнство, гуманістичне своєю...».

Отже, якщо твори-

ти – то квітку надії!». А цю віру і квітку надії, як свідчить автор щоденникових записів, виплекала його бабуся: «У дитинстві я був дуже релігійний. Найперш завдяки бабусі. І те почуття, що відтоді лишилося, не раз потім допомагало мені в житті й у творчості» [19.03.1979].

Отож не випадково у записах письменника досить широко спостерігаємо афоризми релігійного спрямування, вихоплені як зі Святого Письма, так і з живого народного мовлення:

гають від людини всіх сил душі; той, хто служить небесному, має пожертвувати багатьма речами земними [31.07.1984, с. 86].

Вдосконалювати людину здатна лише віра. Та справжнє мистецтво [29.08.1985].

Мабуть, тільки віра, висока моральність – наука людяності – можуть прийти сучасному людству на допомогу [11.10.1988].

Релігійні уявлення про світобудову значно переконливіші за тупі брутальності

[23.01.1988].

Молить Небо дати надію вистояти проти руйнівної сили атомної енергії, «цього дамоклового ядерного меча, перед яким усе живе ціпеніє»: «Іноді здається, що ми на планеті останні. Але за які гріхи це випало саме нам? Чи зійде ще сонце порятунку? О зійди!

Хоч не для нас, хоч для інших! **Боже, не дай вигубити красу земну, красу небес Твоїх пречистих!..»** [31.12.1979]. Ні, ця планета повинна жити! **Сило**

роди можуть і повинні жити в братерстві! А поки що сиджу самотою в готелі, слухаю музику Баха. Думаю про близьких, про рідних людей. **Поможи їм, Сило Предвічна...** [20.01.1981].

Значне місце посідають у щоденниках Олесь Гончара молитви вдячності, навіть живою весною: ... А в Кончі – зеленіє, весніє. На луках по повеневій воді дикий качур пливе, кличе свою подругу; десь із прозорості одуд озивається. Який прекрасний світ! **Спасибі й спасибі тому, хто його створив!** [26.04.1988].

Чимало піднесених подячних молитов присвячено здійсненню віковичної мрії українського народу про незалежність: **«Боже великий, як я дякую Тобі, що дав дожити до цих святих днів! Хай кризи, хай мучимось, але свобода і незалежність є! Ні з чим цього не зрівняєш.** [20.07.1992].

Молитовно наснажені і роздуми над своєю долею, коли життя могло б обірватися: ...Визволила мене **Божа Мати**. Тільки Вона, Вона зробила так, що я не потрапив на шахти в Бельгію або в печі Бухенвальда, а влучив угадати стати в колону тих, кого ешелонами відправляли в інший табір, а саме в Полтаву, а звідти на жнив'ярні роботи в радгосп, що поруч із моєю рідною Сухого... **Отже, дякуємо Тобі, Божа Мати, наша заступнице... Ми живі.** [25.06.1995].

Звучить у щоденниках і вдячність жити й творити за покликом совісті в суверенній Україні: **Дякую Богові, Божій Матері, дякую долі, що дали змогу мені дожити до днів свободи, коли я зміг – силою вільного, розкріпаченого духу! – наново відредагувати і «Собор», і «Тронку», й «Зорю», й «Людину і зброю»...завдяки «Веселці» та іншим видавництвам ці твори – чи в «Шкільній бібліотеці», чи в інших – сьогодні йдуть до читача в нових редакціях, очищені від тоталітарного накипу, без цензурних понівечень та грішних втручань отих потерчат, т. зв. «внутрішніх редакторів»...** [05.01.1994].

З вдячністю споглядає Олесь Гончар гармонію природи, тішиться красою рідної мови й даром бути сином свого народу:

Коли звернув зі стежки в густі трави, то коники так і бризнули з-під ніг! Яка така гарна в нас мова: коники бризнули з-під ніг!...

САКРАЛЬНИЙ СВІТ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Релігійні роздуми в щоденникових записах письменника

Та – Бог їм суддя [14.09.1972].

Бог таки правду бачить [03.01.1989].

Такі-то шляхи Твої, Господи... [06.04.1989].

А також в авторській інтерпретації: *Віра простіша за знання. Віра – людяніша. Де любов – там і Бог. Де її нема – там морок, обман, фальш* [12.04.1968].

Бог не старіє. Він – понад часом [05.09.1976].

Не в силі Бог, а в правді [21.08.1978].

Вульгарний атеїзм нічого високого не створив, все найпрекрасніше – то все богонадхненне [25.10.1978, с. 50].

Адже після релігії мистецтво – це, здається, остання з фортець гуманізму [01.05.1983].

Небо – синонім Бога, образ ідеалу, не даром же воно всім народам у всі віки давало відчуття безсмертя. З небом людині нічого не страшно [05.10.1983].

Цивілізація сучасна несе на собі якийсь карб сатанізму. Ніби заповзалися руйнувати людину, позбавити її духовності. Чи вистачить сили протистояти енергіям сатанинським, руйнівничим? [16.04.1984].

Віра й мистецтво вима-

гають від людини всіх сил

душі; той, хто служить небесному, має пожертвувати багатьма речами земними [31.07.1984, с. 86].

Значне місце в духовному світосприйнятті майстра художнього слова посідають молитви-прохання до Вищих небесних Сил.

Письменник просить їх не позбавляти нащадків почуття любові до свого рідного, до своєї мови, культури: **«Не покарай його** (нащадка – А.П.). **Боже, озлидніням душі...»** [08.12.1966].

Просить допомоги вистояти проти «бруду, інтриг, доносів, вберегти від лукавства дрібних, жалюгідних, дволиких і двоєдушних»:

«Сило небесна, допоможи усе перебути, дай міць. Дай не здрібніти серед літературних чиновників, серед чвар... [22.05.1971].

І, звичайно, одразу озвались провокатори, дзвонять, вивідують – чи ще живий... Телефонні розмови підслуховуються нахабно, примітивно. І серед цієї мрази жити? А треба, треба... **Сило небесна, з нами будь!**

Велика, даруй їй життя [30.03.1986].

У Бога шукає письменник спроби очиститися людству «від повсюдності гріха і розтління, від печерних інстинктів цивілізації, яка робить нас гіршими за неандертальців», від «дикого, стихійного, антитворячого, звідки таке падіння моралі, таке знедуховлення життя та державне занедбання культури»: **«Мати Божа, прости ці грішні думки в день пречистий Різдва, поможи отямитись, торкнутись ясноти небесної і мені, і всім живущим, кому випало прийти на світ у ці найтяжчі, найпохмуріші часи!»** [07.01.1981].

Якщо не буде єдності – нічого не досягти. Скільки тих усобиць та чвар знала наша історія – саме ж вони й зугубили Україну. **Боже, дай нам підвестись до єдності!** [03.06.1990]. **Боже з небес – хоч Ти оборони Україну!** Це ж Твоя земля... [30.11.1993].

Болить душа митця за співпрацю, взаєморозуміння та братерство народів:

О, та свята ніч в горах Саїрме! Ніколи не забути той спів, що душу перевернув... З таких вражень складається певність: на-

Дякую Богові, що дав мені народитися українцем [04.07.1995], або:

Стою зачарований перед тобою, Мати природо. І хто пояснить мені сутність цієї гармонії, що єднає в єдність краплину роси, й промінчик сонця, і суцвіття вишневе... І душу мою! **Ні, те, що я бачу, – від Бога, від Бога!** [24.04.1975].

Іноді Олесь Гончар подає подяку без звертання, вказуючи лише на адресата: *Нарешті кінчив першу книгу (із задуманих двох). Зараз піду в собор св. Софії і подякую Марії Оранті, що дала мені сили – в такому стані – довести хоч пірроботи до кінця. Писав і вдень, й уві сні, і вдома, і в літаку, і в усіх підворіттях Києва... Знищений фізично. Хоч би відійти та братись за другу* [04.11.1969].

Золотий для мене цей серпень. За 23 дні написав роман «Берег любови». **Бог поміг** [28.08.1975].

Слухаємо сьогодні його (Артема Веделя. - А.П.) геніальні хори, і думається про людську велич. **Спасибі Віктору Іконнику та його співакам, що донесли до нас цю небесну, божественну красу. Які щасливі ті, хто все життя живе в музиці** [28.02.1987].

Письменник не міг миритися з нищенням пам'яток культури, брехнею державних посадовців, з чумою військового віроломства, тож не випадково в щоденнику з'являлися молитви **порятунку й покарання:**

А що залилось? Кашенків сад у Києві – і той знищили...Епоха браконьєрів. Такого масового вандалізму та ще в поєднанні зі сталінщиною, з сусловщиною не знало людство за всю свою історію! А тепер насувається жажіття екологічної задухи. Невже ми й справді живемо вже у вік реального апокаліпсису? Боже, порятуй світ! [13.04.1989].

Лист від фронтового друга. Лежить в Охтирці розбитий інсультом. Згадав, як ми з ним після пологну вдруге йшли на фронт. Як, прощаючись, пили воду з Дніпра. І я нібито сказав тоді: «Бог нас врятує...» [29.04.1990].

Як глибоко віруючий християнин письменник виявляє особливий пієтет до **Творця Світу**, використовуючи широку палітру синонімів, якот: *Бог, Найбільший Будівник, Вищий Розум, Вища Сила, Всевишній, Галілеянин, Ісус Христос, Месія, Першотворець, Покровитель Небесний, Провидіння, Святий Дух, Сила Предвічна, Спаситель, Учитель*

людства... Таку ж аналогію спостерігаємо і в ставленні його до **Матері Божої** як *Богоматері, Богородиці, Діви Марії, Марії Оранти, Пречистої, Заступниці України...*

Світ митця богонадхнений, благословенний: *краса богорівна, земля Божа, де подивляє він Божий знак, Боже знамення, слухає божественну музику.*

Святі місця завжди викликали захоплення і творче хвилювання в душі письменника красою архітектурних споруд, віковичною силою духовного слова й мистецтва та щемний біль і гнів за руйнацію унікальних храмів. І, де тільки бував, він не минав стежки до Божого собору, де знаходив душевний спокій, оновлення і благословення Господнє. Щоденникові нотатки розкривають далеко не повну географію зацікавлень святинами як в Україні, так і за її межами – *Андріївський собор* [8-9.05.1983], *Видубецький монастир* [27.11.1968], *Володимирський собор* [21.05.1979], *Гелатський монастир поблизу Кутаїсі* [04.10.1964], *львівський собор св. Юра* [19.07.1992], *київський костел святого Миколая* [27.05.1983], *Манявський скит* [03.09.1977], *Михайлівський Золотоверхий собор* [08.12.1966, 28.07.1980], *собор св. Софії* [04.11.1969], *Успенський собор Києво-Печерської лаври* [06.03.1975], *Новомосковський Троїцький собор* [29.08.1975, 15.02.1981], *каплиця Трьох Святителів у Львові* [04.06.1960], *Десятинна церква* [21.05.1977, 07.03.1979], *великосорочинська Преображенська церква* [29.08.1975], *П'ятницька церква у Чернігові* [18.07.1990], *храми японські* [19.04.1961], *буддійський храм в Куматото* [16.04.1961], *Домський собор у Ризі* [14.07.1968], *костел Святого Христа у Варшаві* [30.08.1969], *Міланський собор* [18.06.1985], *монастир в Букурешті* [23.02.1970], *Новий Афон* [03.04.1969], *Пантеон у Римі* [12.04.1976], *паризька Notre-Dame* [08.06.1986] // *собор Паризької Богоматері* [10.05.1989], *собор у Гданську (на Оливах)* [02.09.1969], *собор Святого Михайла (Клуз)*, [28.11.1970], *храм Парфенон в Атенах* [28.11.1970], *родинна церковиця Донічів-поміщиків у Молдові* [19.09.1976] та інші.

Автор «Собору» цікавився не тільки величию архітектури релігійних святинь, але й такими шедеврами сакрального мистецтва як *статуя Божої Матері* [08.06.1955], *скульптура Богоматері (Мадонни) з Дитятком* [12.04.1976], *образ Мадонни* [14.12.1979, 15.12.1979], *дерев'яна скульптура*

Пінзеля «Марія» [20.07.1992], *золотий Будда* [19.04.1961], *зображення Будди* [04.06.1960], *зображення Пієти* [21.08.1970], *Козельщанська Богоматір* [16.01.1980], *Хакурська ікона Богоматері* [04.10.1964] та іншими іконами, іконостасами, *Плащаницею*. Навіть цей неповний перелік являє нам величезний простір духовних шукань письменника.

З усіх релігійних свят

шестя Месії! – пише Олесь Гончар 21.01.1992р. – **Можливо ж, третє тисячоліття покладе край вселюдському похолоданню; можливо, ще з'явиться – після очищення – отой вік золотий, де люди – як у часи найдавніші – житимуть простим, найпростішим життям – життям правди, злагоди й доброти.**

Важливу роль у жит-

Троїцький козацький собор у Новомосковську (Новоселиці) на Січеславщині. Малюнок поч. XX ст.

з особливою побожністю Олесь Терентійович сприймав **Великдень**: *Коли я сиджу в кімнаті й чую радісні дзвони, що долітають від церкви, і весь світ в цей великодній ранок мені здається особливим, ніби і справді воскрес Бог і йде по землі, розсіваючи щасття, злагоду між людьми... І думається про те, що життя, незалежно від нас, до «безумства прекрасне» і сповнене ясного (а не сліпого) кохання* [23.04.1946]. У всьому в нього оновлення, сяє великодність.

Осмислюючи історичні події ХХ століття, Олесь Гончар вдається до біблійних висловів еталону справедливості Вищої Сили: **«Звізда Полин», Судний день, Страшний Суд, Судний час, Суд небесний, Голгофа...** Наприклад: *«Боже, де ми живемо? Невже цілу країну, повернуту в безбожництво, охопило суцільне божевілля? Невже так і не виб'ємося до світла? І я ж був одурманим!... Може, й справді то були часи пришествя Антихриста? Може, й зараз та епоха триває?* [23.04.1991]. Хотів би дожити до при-

ті великого гуманіста ХХ століття мали й «подвижники, праведники святі» на Божій землі, релігійні діячі – *перший патріарх Української Автокефальної Православної Церкви Мстислав (Степан Скрипник)* [21.10.1990], *патріарх Йосип Сліпий* [05.09.1990, 19.07.1992], *патріарх Володимир (В. Романюк)* [24.10.1993], *Папа Римський Іван Павло II* [08.12.1980, 14.05.1981], *мати Тереза із Калькутти, лауреат Нобелівської премії* [21–22.08.1987], *кардинал Любачівський* [31.03.1991]; *видатні композитори духовної музики – Бах, Моцарт, Максим Березовський, Артем Ведель, Гайдн.*

ТРИВОГА СОВІСТІ, яку чуємо в словах Олесь Гончара, звернена сьогодні до нас, бо ми тепер відповідальні за образ майбутнього світу: «Від «Іліади» до сучасної літературної дияволіяди, від Сократа до технократа – невже і весь шлях? А де ж віки великої людяності? Віки нового вселюдського Ренесансу?».

«У чорнобильських лісах з'явилося багато скажених лисиць та скажених вов-

ків, що нападають навіть на людей. А лосі лисіють і помічено, що часто вони кінчають самогубством: розігнавшись, розбиваються об стовбури дерев. Благородні лісові створіння стають самогубцями, як і океанські кити, що викидаються – ніби в знак протесту! – на берег.

А що ж залишається людині? Жити – для чого? **Щоб стати свідком кінецьсвіття? Духовний апокаліпсис, він уже в нас є!** [07.04.1990].

«Дивлюсь на покоління молодих, незнайомих, бородатих – ісусоподібних – і думаю: вони принесуть рятунку? Зло розбухає, стає ненажернішим, воно пожирає чистих, як цвіт, – але ж де ж мусить бути межа?!» [23.02.1975].

Талановитий майстер художнього слова, вихований на традиційних засадах християнської народної педагогіки своєї бабусі й загартований життєвими перипетіями власного досвіду, глибоко осмислював і послідовно обстоював віковичні для людства ідеали Святого Письма як у художніх творах, так і в громадянській діяльності. В щоденникових сповідях вони постають як заповідь прийдешнім поколінням:

«Останнім часом багато думається про місію церкви в нашій історії. Безперечно, віра йшла на користь народові, підвищувала його моральність. Український народ був одним із найрелігійніших у світі, й це додавало йому духовного здоров'я.

Чому ж цілі народи згодились на безвір'я, на самозруйнування моралі й душі?» [01.04.1988].

«...Україна має відродитись. Бо ми створені Небом. Так, ми створені Небом, – про це свідчить сама історія нашого багатостраждального народу, який віками жив у духовній чистоті, в чесному трудолюбстві, з християнськими ідеалами в душі й здатністю співчувати ближнім... Народ має відродитися в людяності, в чутті братерства й справедливості, дарованому йому колись від небес...

У цьому сенс буття, тільки в цьому смисл того, що людина з'явилась на світ і дістала собі в дарунок планету» [31.10.1988].

«Собор» – як знак перемоги – лежить на столі... Захистили його, відстояли і все інше: мову, культуру, Дніпро і саму нашу багатостраждальну й незрівняну, Богом дану нам Україну. Тільки ж будьмо єдині, наснажимося вірою, гартуймо в собі дух!» [20.09.1988].

Літопис ХХ століття

Антоніна ПИПКО

Доля української родини Сибілів

Закінчення.

Початок у числі 4-5.

Болісно пережила сім'я арешт батька, ні в чому не винного. Раділи, отримавши від нього листа восени 1932 року з далекої холодної Архангельської області. Писав, що вони валять ліс, що в нього все гаразд, просив, щоб не переживали за нього. Чи міг написати інакше? Усвідомлював, що не отримає жінка листа, якщо він опише всі страхоття свого побуту й невольницької праці. Знав, що кожен лист ретельно перевіряється, перчитується від першого до останнього слова. Та й не хотів тривожити Стекла, знав, як їй тяжко і без того.

Очікували, що він ще озветься. Та марно. Отож, лише один лист – і все... Більше нічого невідомо про долю Івана Григоровича Сибіля.

Бракує слів, щоб описати, як тяжко велось Стеклі з дітьми: перебивалися усі разом у родичів. Хоч вони й не дорікали, та все ж не в своїй хаті.

Трохи згодом Стекла помітила, що їхня хата стоїть порожня, вже ніхто там не живе, де той приїжджий начальник подівся. Тоді Стекла наважилась оселитися з дітьми у своїй-таки хаті, не знаючи, однак, чим це може їм загрожувати. Повернулись у рідні стіни, ніхто їх, щоправда, й не чіпав. Та недовго гріла Стекла з дітьми рідна оселя.

Був Великдень 1933 року. Не такий світлий та веселий, як раніше. Не було запашної смачної паски. Не було золотистих, варених у цибулинні крашанок. Не було величній всенічній Святочній служби. Не співав урочисто й надхненно церковний хор: «Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав...»

Був Голод. Пусткою стояла церква – без хреста, без ікон. Люди ховалися від влади по хатах, святкували тихенько, щоб не наклика-ти лиха.

Мама Стекла напередодні ходила до Конотопу, виміняла срібного хрестика й останню низку добрих коралів на шматок хліба. То ж у родині було Свято – на столі справжній хліб.

Мати підняла дітей зранку. Помолилися тихенько разом. Розговорісь

хлібом – паскою.

– Нічого, діти, вже й весна. Ось-ось зазеленіє усе навколо. Щось-таки й знайдеться їстівного. Земля наша нас вигодує. Господь не залишить, – так говорила Стекла до дітей, сама вірячи й не вірячи власним словам.

Тихо й лагідно було в рідній хаті.

на совість, на кілька поколінь уперед. Знало комуністичне начальство, що довго й надійно служитиме їм сільрада, яку спорудили з хати Івана Григоровича Сибіля.

Повела Стекла трійко своїх діток знову до своєї рідної просити притулку.

Ледве дотягли вони до кінця весни. Як тільки

найнялась до євреїв доглядати дітей. Спала біля порога.

Уже в поважному віці Варвара згадувала: «Біжу було взимку по молоко дитині. На ногах – самі босоніжки, ні панчіх, ні шкарпеток. Люди питаються, чого з голими ногами, без шкарпеток. Відповіла, що не маю. То якась

19-річною дівчиною пішла на курси санітарних інструкторів. У березні 1940-го під час советсько-фінської війни всю групу санінструкторів, що саме завершили підготовчі курси, повезли потягом з Конотопу на війну. Була серед них і Варвара. На щастя, доїхати до місця військових дій дівчата не встигли. Війна закінчилася (тривала від 30 листопада 1939 до 13 березня 1940), і дівчата живими й неущкодженними повернулись додому.

Вдалося влаштуватись на працю до їдальні в аеропорту. Й тут не минулося без пригоди. Зустріла якось на роботі односельця. А той виявився негідником – знав, що Варварин батько був засуджений «трійкою», й доніс начальникові, що ось, мовляв, працює у вас донька «ворога народу». Начальник викликав Варвару. Збентежена йшла Варвара до кабінету: що скаже їй начальник, в чому звинуватить? Але той, на щастя, виявився порядною людиною. Розпитав детально про обставини, як і за що було засуджено батька, вислухав уважно і сказав: «Йди і спокійно працюй».

1939 року прийшов час Федосеві йти в армію. Випало йому служити аж на Далекому Сході, в Манчжурії. Стекла журилася, що син опинився так далеко від рідного краю. Та в 1941-му її думка змінилася. У кінці червня Стекла вже дякувала Богові, що Федось опинився за тисячі кілометрів від того кривавого побоїща, що учинили два диктатори, кинувши у вир війни мільйони життів по обидва боки фронту. Перейшовши жахи колективізації, розкуркулення й голодомору, не мала жадних ілюзій щодо чинної влади та її ставлення чи то до окремої людини, чи до народу загалом.

Червона армія спішно відступала. Советська адміністрація знищувала все що встигала при відступі: палили збіжжя на полях, гнали худобу, вивозили склади. Байдуже, що на окупованій території лишалися люди, і вони мали щось їсти, якось виживати.

У вересні 1941 в Конотоп зайшли німці. Не очікували добра й від цих окупантів-заброд. Восени 1942 доньку Варвару разом із десятками молодих конотопських дівчат забирають на працю до

Варвара Сибіль, Аннемарі Лоренс, Інна (попереду), за ними – Еріх та Рушель Зімон біля входу до «Рацкеллера». Місто Грімма, Німеччина, 1944 рік

Та ось знадвору почулися голосні пісні, й у хату без стуку, не знявши шапок, вдерлися комсомольці-активісти та колгоспне начальство.

– Що, куркуленята, святкуєте? – глузливо запитали.

Діти притулилися до матері, не знаючи, чого очікувати від цих чужих людей, що нагло порушили святочний настрій.

– Вибирайтеся мерщій з хати, вона вже не ваша. Це колгоспна власність.

Мати не сміла заперечувати. Знала, що ні її спротив, ні умовляння не зупинять цих безбожників.

– Збираймося, діти, – тихо промовила.

Хутенько склали свої небагаті пожитки, вийшли з батьківської хати. Покинули її назавжди. Серце надривалося, але всі – й мати, і діти – мовчали.

А комсомольці заходилися розбирати хату. Байдуже що Великдень. Не мали ні страху Божого, ні крихти жалю до жінки з трьома дітьми, яких щойно викинули геть із власної хати – іди куди хочеш.

Хата була з гарного дерева, зроблена майстерно,

закінчився навчальний рік у школі, подалися до Конотопу.

В Конотопі на той час мешкала Ганна Іванівна Сибіль – донька Івана Григоровича від першого шлюбу – зі своїм чоловіком Іваном Микою. По сусідству з ними жила єврейська родина: якраз шукали дівчину, щоб гляділа їм дітей. То Галя й порадила, щоб Варвара найнялась до них.

Федось у Красному встигати закінчити сім класів, Варвара – п'ять. Хоч як було тяжко й голодно, а навчання не лишали, вчилися сумлінно.

У Конотопі почалось інше життя.

Федось, як і багато хлопчаків того часу, мріяв стати льотчиком. Спробував вступити до летунської школи в Конотопі. Та де там, зась було синові куркуля опанувати таку престижну професію. Відмовили.

Тоді він вступив до ФЗУ – фабрично-заводського училища. Там давали саякий-такий обід.

Варварі було на той момент дванадцять літ. Куди було подітись, аби вижити,

жаліслива душа наступного дня принесла дві шкарпетки – синю й зелену».

Де того часу мешкала Стекла з восьмирічним Альошею, невідомо. Вочевидь, винаймали куток. Альоша був дуже розумним і лагідним хлопчиком.

У 1934-му прийшло нове лихо. Альоша захворів. Постійне недоїдання впродовж 1931-33 років далося взнаки. Виснажений голодом та поневіряннями дитячий організм не мав достатньої відпорності, підхопивши інфекцію. Поклали до лікарні в Батурині. Але й це не допомогло, невдовзі дев'ятилітній хлопчик з діагнозом «менінгіт» помер. Голодомор продовжував свої страшні жнива й після 33-го... Позичили підводу в родичів у Красному, Федось поїхав до Батурина забрати тіло. Поховали Альошу в Красному.

Болісно пережили смерть сина й братика Стекла з дітьми. Та що вдієш? Треба жити далі.

З дитинства Варвара мріяла стати лікарем. Та не вдалося, закінчила лише п'ять класів – все, що встигла ще в Красному. Уже в Конотопі

Німеччини. Згоди ніхто не питав: їдь або розстріл.

У Німеччині опинилася Варвара в місті Ґрімма. По-первах направили виконувати хатню роботу до одного господаря. А в травні 1943 перевели до родини Зімон, яка тримала невеличкий ресторан — Рацкеллер. Тут харчувалися здебільшого німецькі офіцери.

Було їх троє — робітниць з окупованих німцями країн: Варвара з України, Інна з Білоруси, Елізабет із Франції. Обов'язки включали і хатню працю, і роботу на кухні. Починали рано — о четвертій годині — щоб встигнути приготувати сніданок, закінчували пізно увечері. Та дівчата працювали сумлінно й не нарікали — тут принаймні ніколи не будеш голодним. Правда, їжа для них була регламентована, однак вони ухитрялись якось заощадити трохи хліба, щоб передати нашим військово-полоненим — ті страждали від недоїдання.

Фрау Рушель — господиня ресторану — воєвчидь бачила ті дівочі хитрощі, але ані не доносила на них, ані не перешкоджала. Вона була доброю до приїжджих робітниць настільки, наскільки дозволяли обставини. Підліток-син також приязно ставився до них і навіть трохи навчав німецької мови. Чоловік — Еріх Зімон — був на фронті, дівчата не раз бачили, як фрау Рушель зітхала, розглядаючи його фото.

І ось радість — пан Зімон приїхав у відпустку! Родина кілька днів була щасливою без міри! Шлейф того щастя торкнувся і дівчат. Пан Еріх був прихильним до них, розпитував, хто звідки. Навіть зробили світлинку на згадку: подружжя Зімон і три робітниці. Легко було здогадатися, що ця німецька сім'я не має жадного бажання воювати, але хто у них питав? Відпустка пана Еріха пролетіла блискавично, і ось знову фрау Рушель журиться, знову сумовито зітхає.

Якось Варвара з дозволу господині пішла відвідати свою українську подругу й затрималася — повернулася пізніше, ніж було дозволено. Пані Рушель зробила зауваження, ще й строго. Варвара обурилася: не така вже й значна провина. Крутнулася: «Не вийду завтра рано куховарити, раз так!» Наступного ранку Варварі випадало першій прийти на кухню: увімкнути плиту й начистити картоплі, щоб вчасно приготувати сніданок. Фрау Зімон промовчала.

Як би там не було, а Варвара вранці таки встала, як і годилося, о четвертій годині. Виходить на кухню, а фрау Рушель вже там — чис-

тить картоплю, і електроплити вже увімкнені, нагріваються. Присоромлена дівчина попросила вибачення — конфлікт було вичерпано.

За півтора року — восени 1944 — Варварі визначили нове місце праці, цього разу на машинобудівній фабриці — Машіненбауфабрік. Але фрау Зімон не забула свою — може улюблену? — робітницю. Що її приваблювало у цій молодій українській дівчині: працюватість чи дух непокори? А може поєднання обох цих рис, притаманних українцям? Так чи так, а на день народження отримала Варвара від пані Рушель подарунок: сукню і світлинку, де дівчата-робітниці разом з подружжям Зімон біля входу до ресторану Рацкеллер. На звороті напис німецькою гарним каліграфічним почерком: «На згадку про Твою працю в Рацкеллері, люба Валлі! Щирі вітання у день народження. 3.12.1944. Твоя Пані».

Хоч і латинкою, але саме «пані», а не «фрау». Може хотіла потішити дівчину хоч єдиним українським словом, яке вивчила?..

Що робиться на фронті оstarбайтери не знали — їм суворо заборонялося слухати новини по радіо. Та судячи з поведінки німців було зрозуміло, що не все у них гаразд. Однієї ночі Варварі приснився сон: величезне поле густого зеленого жита, а над ним зі сходу підіймається жінка...

«Добрий сон, — подумалося Варварі. — Жито — це життя. Жінка зі сходу — Мати, Вітчизна, Україна...»

14 квітня 1945 року місто Ґрімма зайняли американські війська. Варвару разом з іншими оstarбайтерами звільнили. Приблизно місяць вони жили в американському таборі переміщених осіб. Була можливість оформити переїзд до Америки чи країн Західної Європи. Дехто заходився готувати папери, намовляли й Варвару. Та де там! Вдома, в Україні залишилася мама Стекла. Залишилася сама в Конотопі. Адже Федось бо'зна де — аж на Далекому Сході. Тож без жадних вагань Варвара вирішила — додому, тільки додому, в Україну, до Конотопу.

За місяць Варвару перевели в зону, окуповану Червоною армією. Відразу відчула різницю: ставлення підозріливе й осудливе замість доброзичливого, що вже й казати про побутові умови та харчування. З великими труднощами ледве добралася до Конотопу.

Яка ж то радість знову бути у своєму краї, вдома, з мамою! Довго сиділи-гомоніли матуся із донькою, було що розповісти Варварі про довгі два з половиною роки на чужині.

Вже повернулася і Варчи-

на двоюрідна сестра Марія Сибіль, і багато подруг. Неприятно зустрічала оstarбайтерів советська влада: а як же, бачили дівчата інший світ — як їм тепер задурити голову «комуністичним раєм»?.. Кожна мала прийти до міського відділу КГБ, зареєструватися, пройти співбесіду.

Стекла з жахом думала про те, що чекає її доньку після візиту до страхітливої державної установи. Згадала безсонні ночі й повні туги та безнадії дні, коли не знала, чи й жива Варвара. Син — далеко на сході, доньку забрали на захід, а сама вона ніби розіп'ята між ними. Тільки молитва й рятувала від повного одчаю.

«Е ні, не віддам моє дитя у лапи цих іродів!» — рішення було однозначне.

«Давай, Варочко, твої папери». Варвара й озирнутися не встигла, як усі її документальні свідоцтва перебування в Німеччині полетіли у грубку. Вогонь миттю підхопив їх і, ніби змовницьки підморгнувши, весело запалахкотів, знищуючи паперові «докази» її «неблагонадійності».

«Одні погнали на захід, у Німеччину, другі — того й чекай, запроторять до Сибіру, — пояснила Стекла свій вчинок доньці, яка не очікувала від матусі такої рішучості. — А я того вже не переживу... Якщо ж хтось заікнеться, що ти не подала документів про Німеччину, то нехай я за все відповідатиму».

На щастя, ніхто не доніс. Та, власне, ніхто й не дізнався, що сталося з тими Варчиними паперами — мати з донькою уміли тримати таємницю.

Уже в зрілому віці Мама казала: «Недаремно мене назвали Варварою, на честь святої великомучениці — й мені випало багато мучитися у житті». Та попри тяжкі випробування, до кінця своїх земних днів Варвара зберегла здоровий оптимізм, добре серце, щедрість душі, готовність прийти на поміч, уміння радіти життю. Матеріальна скрута після-перестроєчних 1990-х років (старше покоління зазвичай пов'язувало цю скруту з розпадом Советського Союзу) не завадила їй тішитися здобутою незалежністю України. З незмінною цікавістю стежила Варвара за політичним та законотворчим життям відродженої держави, безпомилково розпізнавала, хто справжній борець за Україну, а хто дбає лише про власні інтереси, прикриваючись гарними словами.

А ще Варвара багато вишивала в останні роки життя — надхненно і радісно творила красу й гармонію на полотні. Гріє мою душу Мамин рушник, вишитий «червоними і чорними нитками». Пишно розквітає на ньому дерево. Дерево Життя.

Георгій ЛУК'ЯНЧУК

В Україні вшанували пам'ять жертв політичних репресій

Згідно з указом третього президента України Віктора Ющенка № 431/2007 «Про заходи в зв'язку з 70-и роковинами «Великого терору» — масових політичних репресій 1937 — 1938 років» Україна щорічно в третю неділю травня вшановує пам'ять тих, хто віддав своє життя за волю народу і гідність людини, загальнонаціональною хвилиною мовчання. У Національному історико-меморіальному заповіднику «Биківнянські могили» за різними підрахунками поховані від 20 до 100 тисяч людей. Це найбільше в Україні місце масових поховань розстріляних жертв тоталітарного режиму, «український Садармох»... У 30-40-х роках минулого століття туди чи не щоночі сотнями звозили розстріляних та закатованих без вироків суду людей. Десятиліттями про це місце ніхто не знав, і лише наприкінці 80-х завдяки українським культурним діячам та активістам советська влада визнала цей злочин. Тут знайшли свій останній спочинок письменники Михайль Семенко, Майк Йогансен, Вероніка Черняхівська, художники Михайло Бойчук, Микола Касперович, академіки Федір Козубовський, Петро Супруненко, митрополит УАПЦ Василь Липківський та десятки тисяч інших жертв «Великого терору». Для відвідувачів заповідника відкрили виставку документів і фото з українських архівів.

Пам'ять убитих режимом прийшли вшанувати більше тисячі людей. Серед них і родичі жертв репресій. Так, Юрій Ткач з Білої Церкви, щоби вклонитися своїй сосні в биківнянському лісі, подолав сотню кілометрів. На дереві світлина його діда, розстріляного тут в 1937-у році.

Пом'янути безневинно убієнних земляків прибули і цілі делегації громадських та політичних організацій. Серед них: **«Меморіал» імені Василя Стуса, Всеукраїнське товариство політичних в'язнів і репресованих, Київське товариство політв'язнів та жертв репресій, Громадська організація «Міжнародне об'єднання «Соловецьке братство»...**

Перші особи держави, на чолі з Президентом, поклали квіти до меморіальних знаків. Після покладання квітів до братських могил відбувся спільний молебень за участю священників різних релігійних громад. Серед похованих у биківнянському лісі представники більш як тридцяти національностей. Їхню пам'ять присутні вшанували хвилиною мовчання. Перед громадою, що зібралася на церемонію вшанування пам'яті жертв політичних репресій у Биківнянському лісі, зокрема виступили: Президент України Петро Порошенко, міністр культури Євген Нищук, Голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович, голова Київської міської організації «Меморіал» ім. В.Стуса Роман Круцик, генеральний директор заповідника «Биківнянські могили» Богдан Біляшівський...

Президент України у своїй промові наголосив, що радянська влада намагалася переказати відповідальність за злочини в Биківні на нацистів та згадав українських патріотів, які зробили все для того, щоб правда про трагедію та злочини радянського режиму стали відомі українцям: «Україна має знати імена особистостей, які боролися за правду і справедливість. Це мій обов'язок — говорити про них. Десятки років радянська влада приховувала страшну таємницю Биківні, а тим часом знаходилися відчайдухи, які навіть в умовах радянської диктатури насмілювалися вимагати правди, так як це робили наші шістдесятники — Лесь Танюк, Алла Горська та Василь Симоненко».

Нашою відповіддю на ці трагічні сторінки історії є декомунізація, що триває в Україні протягом останніх трьох років, заявив Президент під час виступу: «Ось чому очистилася карта України від імен її катів і душоубів. І закон про заборону «георгіївських стрічок» я теж підпишу щойно він надійде до мене з Верховної Ради. Це символіка-символ агресії проти України 2014-2017 років». Глава держави також наголосив, що Биківня — це наш спільний із Польщею біль: «Биківнянський ліс — місце нашого спільного болю з поляками. Сьогодні я так само схилию голову і покладу квіти до пам'ятного знаку польських поховань. Тут разом з українцями покаяються і тисячі польських патріотів, розстріляних за наказом Сталіна».

Щире серце з Лівінгстону

Серед марноти марнот світу цього справжнім рятівним одкровенням є люди, які вже самою присутністю тут, у бурях і розламах часу, кожним своїм словом і вчинком, світлом, що лине від них, стверджують священну цінність кожної особистості і кожної миті даного нам життя. Від них наче сама собою шириться заповітна правда і радісна сила добра. Певно саме тому кожен в присутності такої людини немов розквітає, стає вільним і справжнім – самим собою.

Саме такою людиною, обдарованою правдивим світлом благодаті, відчувається мені пані Надія Мірчук, доголітня голова Об'єднання українських православних сестрицтв США, давній друг, благодійник і автор часопису «Наша віра».

Маючи за плечима понад 90, вона промениться багатогранною щедрістю, в простих речах невтомно відкриває велич і красу Божого світу. Читаючи рядки листів Надії Мірчук, завмираєш перед досконало високою справжністю втілення заповітного. Прості слова, прості вчинки сповнені в неї духом великої істини.

Раїса ЛИША

Пропонуємо читачам рядки з листа пані Надії Мірчук.

«Шукаючи знімки для Вас, переглядала папери, побачила, що я вислала в Україну від Об'єднання 41,000 фунтів пакунків.

Деколи до мене писали листи із проханнями, і я на них відповідала. В одному листі жінка просила допомоги, бо вона перешиває весь одяг для сина. Я написала їй, як з тим сталося в мене і як шанується одяг, пошитий мамою.

Отримала синю спідницю від братової. Гарний матер'ял, але я не носила нічого синього і вирішила пошити синові штаниці. Він ходив у них до школи. Десь за тиждень отримала листа від вчительки, де вона пише, що мій син завжди стоїть, коли всі інші діти

сідать на підлогу, бо він має нові штани, і радила мені сказати синові, що після тижня – вже вбрання не нове і він може сідати на підлогу. Згадується те все, як гарні часи».

А ось який post scriptum до того листа:

«Такий вдалий день! Нині – після стількох спроб – відіслала Вам знімки сама, без допомоги. Також сьогодні засадила город і всьому місту знайшлося. Ще й авто отримали після направи. І найголовніше – не забула, що нині внучка Алиса має день народження. І вона мені знімки прислала.

На все добре.

Зморена, але задоволена

Ваша Надія МІРЧУК

Літня благодійна школа УКУ

Катедра Біблійних наук філософсько-богословського факультету УКУ щиро запрошує усіх охочих взяти участь у Літній Біблійній школі, яка триватиме з 23.07 – по 30.07.2017 р.

Тема: «Діяння апостолів та Послання Св. Павла: поширення Церкви в I ст. та відповіді на тогочасні виклики, як приклад для сучасних християн».

Програма школи включатиме щодня дві академічні лекції до обіду, один воркшоп по обіді (читання текстів Св. Павла з допомогою викладачів школи) та вечірню зустріч з цікавим запрошеним гостем із середовища УКУ. Літургійне життя, постійна можливість спілкування з духовни-

ком та цікаве дозвілля допоможуть кожному провести особливий час.

Учасники школи зможуть взяти з собою дітей (якщо їх ніде залишити), для котрих буде окрема біблійна програма від сестер згромадження Вовлошеного Слова.

Місце проведення: Єпархіяльний молодіжний центр СДС УГКЦ в с. Стрілки, Старосамбірського району Львівської області.

Кількість учасників: 25 осіб + діти.

За інформацією звертайтеся: вул. Хуторівка, 35а, м. Львів 79070; тел. +38 067 10 11 329

З повагою, референт філософсько-богословського факультету УКУ, Маріанна Іваненко.

ПОДЯКА ДОБРОЧИНЦЯМ

Від редакції та усіх читачів газети «Наша віра» складаємо щирі подяки благодійникам, котрі своїми внесками посприяли випуску цього числа: отцю Василю Пишному і парафіянам церкви Святої Покрови с. Рубанівське на Січеславщині, Тетяні МакКой, Наталі і Георгію Рогожиним, Ірині Рабченюк, Антоніні Пипко, Людмилі Іванніковій, Тетяні Яременко, Вірі Скоп, Зореславі Коваль, Галині Костюк, Юлії Григорчук.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ «НАШУ ВІРУ»

У кожному поштовому відділенні можна передплатити газету «Наша віра», індекс 61671.

Газета містить актуальні матеріали з релігії та історії, богословські, літературознавчі та публіцистичні статті. В кожному числі є сторінка для дітей та юнацтва.

Передплатіть газету собі та подаруйте передплату друзям.

Дорогі друзі й читачі, усі, кому не байдуже питання правдивого вільного слова як території життя!

Благодійні пожертви на підтримку нашого часопису можна надсилати на ім'я головного редактора Раїси Савеліївни Лишї з поза меж України – через Western Union, в Україні – поштою на адресу редакції:

вул. Межигірська, 21, м. Київ, 04071,

а також на розрахунковий рахунок редакції.

Телефон редакції: (044) 425-68-06, ел.пошта - nashavira@ukr.net

Тел. головного редактора: (044) 455-15-02,

067 125-48-50, ел.пошта гол. ред.: yurivivtash@ukr.net

Засновник
і видавець –
колектив
Редакції газети

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР
Раїса ЛИША

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ: Раїса ЛИША, Олександр ТКАЧУК, Олесь ШЕВЧЕНКО, Василь ОВСІЄНКО, Юрій ВІВТАШ, о. Іван РИБАРУК, Олександр СУГОНЯКО, Тарас ЧОРНОКОЖА.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР-ОРГАНІЗАТОР: Ольга КАВУН
Комп'ютерна робота: Ірина ОЛІХ

Зайти: вул. Межигірська, 21, 04071

Для листів: Редакція газети «Наша віра», прізвище й ім'я одержувача, а/с 283, Головошта, м.Київ, 01001, Україна – Ukraine.

E-mail: nashavira@ukr.net; http://www.nashavira.ukrlife.org

Телефон-факс: 425-68-06

Наш розрахунковий рахунок: 26002300175421, МФО 322669 в ОЩАДБАНКУ
Ідентиф. код №22893760

Підписано до друку 10 липня 2017 р.